

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
WIZARA YA ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA

**HOTUBA YA BAJETI YA WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI
NA TEKNOLOJIA
PROF. ADOLF F. MKENDA (MB),
AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO
NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA 2023/24**

VIONGOZI WA WIZARA

Mhe. Prof. Adolf F. Mkenda
WAZIRI

Mhe. Omari J. Kipanga
NAIBU WAZIRI

Prof. Carolyne I. Nombo
KATIBU MKUU

Dkt. Franklin J. Rwezimula
NAIBU KATIBU MKUU

Prof. James E. Mdoe
NAIBU KATIBU MKUU

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
WIZARA YA ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA**

**HOTUBA YA BAJETI YA WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI
NA TEKNOLOJIA
PROF. ADOLF F. MKENDA (MB)
AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA
MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA 2023/24**

DODOMA

MEI, 2023

YALIYOMO

<i>Vifupisho</i>	iv
DIRA, DHIMA NA MAJUKUMU YA WIZARA	1
<i>Dira</i>	1
<i>Dhima</i>	1
<i>Majukumu ya Wizara</i>	1
A. UTANGULIZI	4
B. UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA 2022/23	6
TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA BAJETI	6
<i>Ukusanyaji wa Maduhuli</i>	7
<i>Matumizi ya Kawaida</i>	7
<i>Miradi ya Maendeleo</i>	8
C. TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA	9
<i>a. Kuhuishwa Sera, Mitaala, Sheria na Miongozo ya Utoaji wa Elimu na Mafunzo Nchini</i>	9
<i>b. Kuongeza Fursa za Elimu kwa Wote</i>	11
<i>c. Kuimariswa Ubora wa Elimu ya Awali, Elimu ya Msingi, Sekondari na Elimu ya Ualimu</i>	16
<i>d. Kuimariswa Mifumo ya Usimamizi wa Utoaji wa Elimu na Mafunzo katika Ngazi Zote za Elimu Nchini</i>	27
<i>e. Kuongeza Fursa na Kuimariswa Ubora wa Elimu ya Ufundis na Mafunzo ya Ufundis Stadi (Mafunzo ya Amali)</i>	29
<i>f. Kuongeza Fursa na Kuimariswa Ubora wa Elimu ya Juu</i>	34
<i>g. Kuimariswa Matumizi ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu kwa Maendeleo ya Taifa</i>	42
<i>h. Kuimariswa na Kuendeleza Tafiti na Matumizi ya Matokeo yake katika Ajenda ya Maendeleo</i>	47
D. TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA TUME YA TAIFA YA UNESCO (FUNGU 18)	50
E. MWELEKEO WA UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2023/24	52

<i>a.</i>	<i>Kukamilisha Mapitio ya Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka 2014 na Mitaala ya Elimu</i>	52
<i>b.</i>	<i>Kuungeza Fursa na Ubora wa Mafunzo ya Amali (Ufundi na Ufundi Stadi) kwa Sekondari na Vyuo vya Kati vya Amali</i>	53
<i>c.</i>	<i>Kuwezesha Ongezeko la Fursa na Ubora wa Elimu ya Msingi na Sekondari</i>	63
<i>d.</i>	<i>Kuungeza Fursa na Ubora wa Elimu ya Juu</i>	76
<i>e.</i>	<i>Kuimarisha Uwezo wa Nchi katika Utafiti, Matumizi ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu ili Kuchochea Ujenzi wa Uchumi wa Viwanda</i>	84
F.	TUME YA TAIFA YA UNESCO (FUNGU 18)	88
G.	SHUKRANI	89
H.	MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2023/24	91

Vifupisho

ACE	African Centres of Excellence
ACSEE	Advanced Certificate of Secondary Education Examination
ATC	Arusha Technical College
BTP	Block Teaching Practice
CBET	Competence Based Education and Training
CIRA	Candidates' Item Response Analysis
CJE	Cooperative Joint Enterprises
CRWMF	Central Radioactive Waste Management Facility
CSEE	Certificate of Secondary Education Examination
CTBT	Comprehensive Nuclear Test-Ban Treaty
DIDiS	Digital Disbursement System
DIT	Dar es Salaam Institute of Technology
DTBi	Dar Technology Business Incubator
eDMS	electronic Document Management System
ESDP	Education Sector Development Plan
FDCs	Folk Development Colleges
IAEA	International Atomic Energy Agency
ICT	Information Communication Technology
ILMIS	Integrated Library Management Information System
ILMS	Integrated Loan Management System
INTEP	Integrated Training for Entrepreneurship Promotion
IPOSA	Integrated Programme for Out of School Adolescents
IPT	Industrial Practical Training
KIST	Karume Institute of Science and Technology

KKK	Kusoma, Kuandika na Kuhesabu
KNCU	Kilimanjaro Native Cooperative Union
MAKISATU	Mashindano ya Kitaifa ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu
MCHAS	Mbeya College of Health and Allied Science
MEWAKA	Mafunzo Endelevu ya Walimu Kazini
MoU	Memorandum of Understanding
MTUSATE	Mfuko wa Taifa wa Uendelezaji Sayansi na Teknolojia
MUSE	Mfumo wa Ulipaji Serikalini
MUST	Mbeya University of Science and Technology
MVTTC	Morogoro Vocational Teachers' Training College
NACTVET	National Accreditation Council of Technical and Vocational Education and Training
NPT	Non-Proliferation Test
NTA	National Technical Award
OLAMS	Online Loan Application and Management System
PSLE	Primary School Leaving Examination
QT	Qualifying Test
SEP	Skills Enhancement Program
SFNA	Standard Four National Assessment
SGR	Standard Gauge Railway
SHIMIWI	Shirikisho la Michezo ya Wizara na Idara za Serikali
SJMC	School of Journalism and Mass Communication
SLADS	School of Library, Archives and Documentary
SUZA	State University of Zanzibar
TANOIL	Tanzania National Oil

TBC	Tanzania Broadcasting Corporation
TEHAMA	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TEN/MENT	Tanzania Education Network /Mtandao wa Elimu Tanzania
TVET	Technical and Vocational Education and Training
UMISAVUTA	Umoja wa Michezo na Sanaa kwa Vyuo vya Ualimu Tanzania
UNESCO	United Nations Educational, Science and Cultural Organization
VETA	Vocational Education and Training Authority
WAN	Wide Area Network
ZPC	Zanzibar Planning Committee

DIRA, DHIMA NA MAJUKUMU YA WIZARA

Dira

Dira ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ni kuwa na Mtanzania aliyeelimika na mwenye maarifa, stadi, umahiri, uwezo na mitazamo chanya ili kuweza kuchangia katika kuleta Maendeleo ya Taifa.

Dhima

Dhima ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ni kuinua ubora wa elimu na mafunzo na kuweka mifumo na taratibu zitakazowezesha kupata idadi kubwa ya Watanzania walioelimika na wanaopenda kujielimisha zaidi ili kuweza kuchangia katika kuleta maendeleo ya Taifa.

Majukumu ya Wizara

Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ina jukumu la kusimamia na kuratibu utoaji wa elimu nchini kwa kuandaa Sera, Sheria na Miongozo mbalimbali kutoka ngazi ya Elimu ya Awali hadi Elimu ya Juu. Aidha, Wizara ina jukumu la kusimamia na kuratibu maendeleo ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu pamoja na matumizi yake katika nyanja mbalimbali ikiwemo Biashara, Viwanda, Kilimo na maisha ya kila siku. Wizara pia ina wajibu wa kuratibu na kusimamia uendeshaji wa Elimu ya Ualimu, Elimu ya Juu, Elimu ya Ufundu na Mafunzo ya Ufundu Stadi. Vilevile, Wizara ina mamlaka ya kusimamia mafungu mawili ambayo ni Fungu 46 (Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia) na Fungu 18 (Tume ya Taifa UNESCO).

Majukumu ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia yameainishwa katika Hati Idhini iliyotolewa tarehe 7 Mei, 2021 (GN No. 385) na marekebisho yaliyotolewa tarehe 24 Januari 2022 (GN No. 57B)

ambapo Wizara imemelekezwa kutekeleza majukumu yafuatayo:

- (i) kutunga na kutekeleza Sera za Elimu, Utafiti, Huduma za Maktaba, Sayansi, Teknolojia, Ubunifu na Uendelezaji wa Mafunzo na Ujuzi;
- (ii) kusimamia maendeleo ya Elimumsingi;
- (iii) kusimamia ithibati ya Elimu ya Ualimu na maendeleo ya viwango vyta elimu ya ualimu;
- (iv) kusimamia maendeleo ya Elimu ya Ufundu na Mafunzo ya Ufundu Stadi;
- (v) kusimamia maendeleo ya Elimu ya Juu;
- (vi) kubaini na kuendeleza vipaji;
- (vii) kusimamia utoaji wa elimu ya maendeleo kwa wananchi;
- (viii) kusimamia Mfumo wa Tuzo wa Taifa;
- (ix) kusimamia ubainishaji na uendelezaji wa ujuzi unaohitajika;
- (x) kusimamia Ithibati na Uthibiti Ubora wa Shule;
- (xi) kusimamia huduma ya uchapaji wa nyaraka za elimu;
- (xii) kuhamasisha matumizi ya Sayansi, Uhandisi, Teknolojia na Hisabati;
- (xiii) kuendeleza utaalamu asilia katika Sayansi, Teknolojia na Ubunifu;
- (xiv) kusimamia masuala ya Tume ya Taifa ya UNESCO;

- (xv) kusimamia masuala ya utafiti na maendeleo katika Sayansi na Teknolojia;
- (xvi) kuimarisha utendaji na maendeleo ya rasilimaliwatu katika Wizara; na
- (xvii) kusimamia Idara, Mashirika, Wakala, Programu na Miradi iliyo chini ya Wizara.

A. UTANGULIZI

1. **Mheshimiwa Spika**, kufuatia taarifa iliyowasilishwa ndani ya Bunge lako Tukufu na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Elimu, Utamaduni na Michezo iliyochambua makadirio ya mapato na matumizi ya FUNGU 46 - Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia na FUNGU 18 - Tume ya Taifa ya UNESCO, naomba kutoa hoja kwamba sasa Bunge lako Tukufu, likubali kupokea na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia FUNGU 46 na FUNGU 18 kwa mwaka wa fedha 2022/23. Aidha, naliomba Bunge lako Tukufu likubali kujadili na kuitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2023/24.
2. **Mheshimiwa Spika**, awali ya yote nimshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutujalia afya njema na kutuwezesha kukutana na kusimama mbele ya Bunge lako Tukufu kuwasilisha makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia na Tume ya Taifa ya UNESCO kwa mwaka wa fedha 2023/24.
3. **Mheshimiwa Spika**, natumia fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa uongozi wake thabiti na kutimiza miaka miwili tangu ashike nafasi ya kuongoza nchi yetu. Katika kipindi hicho ametuongoza vyema na kutuwezesha kupata maendeleo na mafanikio makubwa kutokana na miongozo anayotupatia ambayo imetusaidia sana katika kusimamia na kuendeleza Sekta ya Elimu, Sayansi na Teknolojia. Aidha, namshukuru kwa kuniamini mimi pamoja na Mheshimiwa Omari Juma Kipanga (Mb) Naibu Waziri wa Elimu, Sayansi na Teknolojia kuendelea kuongoza Wizara hii.

- 4. *Mheshimiwa Spika***, natumia fursa hii pia kuwapongeza Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi na Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa uongozi wao mahiri katika kuliongoza Taifa letu.
- 5. *Mheshimiwa Spika***, napenda kukupongeza wewe binafsi Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson (Mb), Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Naibu Spika Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu (Mb) kwa uongozi wenu mahiri wa kuliongoza Bunge letu tukufu. Aidha, natumia nafasi hii kuwapongeza Mheshimiwa Najma Murtaza Giga, Mbunge wa Viti Maalum, Mheshimiwa Sillo Daniel Baran, Mbunge wa jimbo la Babati Vijijini, na Mheshimiwa David Mwakiposa Kihenzile, Mbunge wa jimbo la Mufindi Kusini, kwa kuchaguliwa kuwa wenyeviti wa Bunge letu Tukufu la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
- 6. *Mheshimiwa Spika***, napenda nimshukuru kwa namna ya pekee Mheshimiwa Prof. Kitila Alexander Mkumbo (Mb), Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Elimu, Utamaduni na Michezo, Mheshimiwa Husna Juma Sekiboko (Mb), Makamu Mwenyekiti na wajumbe wote wa Kamati. Aidha, naomba niwashukuru kwa kupokea, kuchambua na kupitisha Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango wa Bajeti kwa mwaka 2022/23 na kuishauri vema Wizara kuhusu Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha kwa Mwaka 2023/24. Natambua na kuthamini sana mchango wa Kamati katika kuhakikisha kuwa Sekta ya Elimu inachangia katika utekelezaji wa Mpango wa III wa Maendeleo ya Taifa wa miaka

mitano 2021/22 – 2025/26 kwa kuandaa rasilimaliwatu yenyewe ujuzi, maarifa na stadi zitakowezesha kujenga uchumi shindani wa viwanda kwa maendeleo ya watu.

7. **Mheshimiwa Spika**, kwa namna ya pekee napenda kuishukuru familia yangu hasa mke wangu Beatrice kwa kuendelea kuwa karibu yangu na kunitia moyo na kuniwezesha kufanya kazi kwa juhudini na ari kubwa.
8. **Mheshimiwa Spika**, baada ya utangulizi, naomba sasa nitoe taarifa ya utelekezaji wa majukumu ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia FUNGU 46 na FUNGU 18 kwa Mwaka wa Fedha 2022/23, na Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2023/24.

B. UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA 2022/23

TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA BAJETI

9. **Mheshimiwa Spika**, katika Mwaka wa Fedha 2022/23 Bunge lako Tukufu liliidhinisha kiasi cha Shilingi **1,555,827,466,796.00** kwa ajili ya FUNGU namba 46 – Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ambapo Shilingi **533,456,916,000.00** zilikuwa ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi **1,022,370,550,796.00** zilikuwa ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Aidha, kupitia Tume ya Taifa ya UNESCO - FUNGU 18 Wizara iliidhinishiwa kiasi cha Shilingi **2,709,163,000.00** kwa ajili ya matumizi ya kawaida ambayo yanajumuisha Shilingi **1,176,870,000.00** za mishahara na Shilingi **1,532,293,000.00** za matumizi mengineyo.

Ukusanyaji wa Maduhuli

10. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Mwaka wa Fedha 2022/23 Wizara kupitia FUNGU 46 ilitarajia kukusanya maduhuli yenye thamani ya Shilingi **642,667,620,483.06** ambapo kiasi cha Shilingi **8,680,995,000.00** kilipangwa kukusanywa na idara na vitengo na Shilingi **633,986,625,483.06** zilipangwa kukusanywa na taasisi zilizo chini ya Wizara. Vyanzo vyta maduhuli hayo ni kutokana na ada, malipo ya ushauri elekezi, huduma za Uthibiti Ubora wa Shule na utoaji wa huduma mbalimbali.
11. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia Aprili, 2023 Wizara imekusanya **Shilingi 400,139,396,734.49** sawa na asilimia **62** ya makadirio ambapo **Shilingi 8,116,780,685.14** zimekusanya na idara na vitengo na **Shilingi 392,022,616,049.35** zimekusanya na taasisi zilizo chini ya Wizara.

Matumizi ya Kawaida

12. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa Fedha 2022/23, Wizara pamoja na taasisi zake iliidhinishiwa jumla ya **Shilingi 533,456,916,000.00** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizo, Matumizi ya mishahara ni **Shilingi 500,196,732,000.00** (idara na vitengo **Shilingi 80,090,663,000.00** na Taasisi ni **Shilingi 420,106,069,000.00**) na Matumizi Mengineyo **Shilingi 33,260,184,000.00** (idara na vitengo **Shilingi 25,558,821,658.00** na Taasisi **Shilingi 7,701,362,342.00**).
13. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia Aprili, 2023, Wizara imepokea Jumla ya **Shilingi 410,266,920,334.60** kwa ajili ya

Matumizi ya Kawaida, kupitia Fungu 46, ambazo ni sawa na **asilimia 76.91** ya fedha za Matumizi ya Kawaida zilizoidhinishwa. Aidha, kupitia Tume ya UNESCO – Fungu 18 Wizara imepokea jumla ya **Shilingi 1,979,133,163.28** sawa na asilimia **73** ya fedha iliyoidhinishwa na Bunge lako Tukufu.

Miradi ya Maendeleo

14. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2022/23, Wizara pamoja na taasisi zake iliidhinishiwa jumla ya **Shilingi 1,022,370,550,796.00** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo ambapo fedha za ndani ni **Shilingi 840,906,789,796.00** na fedha za nje ni **Shilingi 181,463,761,000.00**.
15. **Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa miradi ya maendeleo hadi kufikia Aprili 2023, Wizara imepokea jumla ya **Shilingi 1,063,782,313,215.36** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo sawa na asilimia **104.05** ya bajeti iliyotengwa. Kati ya Fedha hizo **Shilingi 880,846,253,860.91** ni fedha za ndani na **Shilingi 182,936,059,354.45** ni fedha za nje.
16. **Mheshimiwa Spika**, ongezeko la kiasi cha fedha za ndani kilichopokelewa kinajumuisha: kiasi cha fedha kilichotengwa kwa ajili ya ununuzi wa vishikwambi vya walimu, wakufunzi wa vyuo vya ualimu, na wathibiti ubora wa shule; na Fedha kwa ajili ya Bodi ya Mkopo kilichoongezewa ili kukidhi mahitaji ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu. Aidha, ongezeko la kiasi cha fedha za nje kilichopokelewa kinajumuisha fedha zilizopatikana kutokana na matokeo ya kutekeleza kwa ufanisi kwa viashiria vya miradi ya lipa kulingana na matokeo (Programme for Results).

C. TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA

- 17.** *Mheshimiwa Spika*, pamoja na mapitio ya sera na mapitio ya mitaala, Mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka 2022/23, ulijielekeza katika kutekeleza maeneo ya kimkakati ikiwa ni pamoja na: (i) kuongeza fursa na kuimarisha elimu ya ufundi nchini; (ii) kuhimiza uandishi, uchapishaji na uchapaji wa vitabu hapa nchini; (iii) kuongeza wigo wa shule za ufundi; na (iv) kuimarisha ujifunzaji kwa vitendo katika taasisi za Elimu ya Juu kwa kuanza kujenga kampasi za vyuo zenyenye kujielekeza katika mafunzo kwa vitendo katika mikoa mbalimbali hapa nchini.
- 18.** *Mheshimiwa Spika*, utekelezaji wa maeneo hayo ya kimkakati ulieenda sambamba na utekelezaji wa vipaumbele vifuatavyo:
- a. **Kuhuisha Sera, Mitaala, Sheria na Miongozo ya Utoaji wa Elimu na Mafunzo Nchini**
- 19.** *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea na mapitio ya Sera ya Elimu na Mafunzo ya mwaka 2014, Mitaala katika ngazi ya Elimu ya Awali, Msingi, Sekondari, Ualimu, Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi na Elimu ya Juu kwa lengo la kuleta mageuzi ya elimu nchini na kuwapatia wahitimu ujuzi na maarifa stahiki. Aidha, uhuishaji wa Sera unahuishisha mabadiliko katika mfumo wa elimu ili kuwawezesha wahitimu kujiamini, kujiajiri na kuajirika katika mazingira ya utandawazi na kukidhi mahitaji ya soko. Katika kufikia azma hiyo, Serikali imetekeliza yafuatayo:
- (i) imefanya mapitio ya Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka 2014 ili kubaini utoshelevu wa sera hiyo na kuandaa taarifa ya mapitio ambayo imewezesha

maandalizi ya Rasimu ya Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka 2014 - Toleo la mwaka 2023 ambalo limejielekeza katika utoaji wa elimu ya amali (elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi) katika ngazi zote za elimu na mafunzo; na

- (ii) imefanya mapitio ya mitaala ili kubaini utoshelevu wake na kuandaa taarifa ya mapendelekezo ya mitaala kulingana na maelekezo ya sera.

20. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha kuwa Sera ya Elimu na Mafunzo Toleo la 2023 na Mitaala ya Elimu inapata maoni ya Wadau wengi kabla ya uidhinishwaji wake, Wizara imeendesha Kongamano la Kitaifa lililofanyika kuanzia **tarehe 12 hadi 14 Mwezi Mei 2023**, Mkoani Dodoma. Katika Kongamano hilo, zaidi wa Wadau wa Elimu 1,450 walishiriki (walioshiriki moja kwa moja ukumbini 1,200 na walioshiriki kwa njia ya mtandao 250) ikiwemo wanafunzi, walimu, wahadhiri, wakufunzi, wazazi, wadau wa maendeleo, na viongozi mbalimbali ikiwa ni pamoja na viongozi wa dini, siasa na kijamii. Vilevile, Wizara inaendelea kupokea maoni hadi tarehe 31 Mei, 2023. Aidha, Mwezi Juni, 2023 Wizara itaanza taratibu za kuomba idhini ili kuwezesha utekelezaji wake.

21. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha kuwa Elimu ya Awali, Msingi na Elimu ya Ualimu inatolewa kwa kuzingatia viwango na ubora stahiki, Serikali imeandaa miongozo kama ifuatavyo:

- (i) Mwongozo wa Kitaifa wa Uendeshaji na Viwango katika Elimu ya Awali Tanzania Bara kwa lengo la kuimarisha utoaji wa elimu ya awali kwa kuzingatia viwango vya

ubora pamoja na kiongozi cha kutekeleza mwongozo husika;

- (ii) Mwongozo wa Kitaifa wa Uanzishaji, Usimamizi na Uendeshaji wa Vituo Shikizi vyta Shule ili kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji katika vituo shikizi nchini;
- (iii) Mwongozo wa Kitaifa wa Uanzishaji na Utekelezaji wa Shughuli za Ushirikiano wa Wazazi na Walimu katika Elimu ya Awali na Msingi Tanzania Bara kwa lengo la kuimarisha ushirikiano kati ya wazazi na walimu katika kutoa huduma stahiki kwa wanafunzi;
- (iv) Mwongozo wa Upimaji Shirikishi wa Matokeo ya Ujifunzaji kwa Wathibiti Ubora wa Shule kwa lengo la kuwawezesha wathibiti ubora kupima matokeo ya ujifunzaji wa wanafunzi wa elimu ya awali, darasa la kwanza na la pili; na
- (v) imeandaa na kusambaza Mwongozo wa Chakula, Mwongozo wa Mafunzo ya Ualimu kwa Vitendo na Mwongozo wa Elimu ya Kujitegemea katika Vyuo Vya Ualimu. Vilevile, imehuisha Mwongozo wa Mashindano ya Michezo na Sanaa.

b. Kuongeza Fursa za Elimu kwa Wote

- 22. *Mheshimiwa Spika,*** Serikali imeendelea kuhakikisha kuwa watoto wote wenye umri wa kuanza shule wanaandikishwa wakiwemo watoto wenye mahitaji maalum. Aidha, inaendelea kuhakikisha kuwa wanafunzi waliopata fursa za masomo wanashiriki kikamilifu katika masomo na kuhitimu. Azma hiyo, imefikiwa kwa kutekeleza afua mbalimbali zikiwemo:

- (i) uandaaji wa Mfumo wa Usajili wa Shule kwa njia ya Kielektroniki (Online School Registration System) ili kurahisisha taratibu za usajili wa shule;
- (ii) usajili wa jumla ya asasi 683 zilizokidhi vigezo kati ya 684 zilizoomba kwa mchananuo ufuatao: shule za Awali pekee 26 zisizo za Serikali, shule za Awali na Msingi 309 (Serikali 150 na zisizo za Serikali 159) na Sekondari 346 (Serikali 209 na zisizo za Serikali 137) na Vyo vya Ualimu viwili visivyo vya Serikali ili kuongeza fursa za upatikanaji wa elimu nchini;
- (iii) imesajili jumla ya wanafunzi 22,802 (Wanawake 11,641 na Wanaume 11,161) katika Vyo vya Ualimu vya Serikali na visivyo vya Serikali ambapo Astashahada ya Elimu ya Msingi 15,177 (Wanawake 8,406 na Wanaume 6,771), Stashahada ya Ualimu 2,787 (Wanawake 1,076 na Wanaume 1,711) na Stashahada maalum ya ualimu wa sayansi sekondari wa miaka mitatu 4,838 (Wanawake 2,159 na Wanaume 2,679);
- (iv) uandaaji wa Mpango wa Shule Salama unaolenga kupunguza vikwazo vya upatikanaji wa elimu hususan kwa wanafunzi walio katika mazingira magumu wakiwemo wenye mahitaji maalum; na
- (v) imeendelea kutoa elimu kwa jamii kuhusu uandikishwaji na umuhimu wa Elimu kwa wanafunzi wenye mahitaji maalum kuitia vyombo ya habari, mitando ya kijamii na maadhimisho ya Siku ya wale mavu duniani, Wiki la Elimu Jumuishi, Siku ya Fimbo nyeupe kwa wasioona,

Siku ya *Braille* duniani, na Siku ya watoto wenye *Downsyndrome* na *Rare disease*.

- 23.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kutoa fursa kwa wanafunzi walioacha shule kwa sababu mbalimbali, Serikali imewezesha kuwarejesha wanafunzi 1,967 (Wanawake 1,046 na Wanaume 86) katika Mfumo Rasmi wa Elimu. Vilevile, imedahili jumla ya wanafunzi 23,263 (Wanawake 15,006 na Wanaume 8,257) katika mikoa 26 ambao wanapata Elimu ya Sekondari kwa Njia Mbadala (Alternative Education Pathway).
- 24.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imeendelea kuimarisha miundombinu ya kufundishia na kujifunzia katika shule za msingi na sekondari. Katika kufikia azma hiyo, Serikali kuitia Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia na Mamlaka ya Elimu Tanzania imetekeleza yafuatayo:
- (i) imewezesha ujenzi wa shule mpya za msingi 40; madarasa 174 katika shule za msingi 70; mabweni manne katika shule za msingi tatu; nyumba za walimu 53 katika shule za msingi 53; mabweni manne katika shule za msingi nne; matundu ya vyoo 6,634 katika shule za msingi 472 na ofisi moja. Aidha, imewezesha ukarabati wa shule kongwe 45 za msingi;
  - (ii) imewezesha ukamilishaji wa ujenzi wa shule mpya za sekondari 231 za Kidato cha 1 hadi cha 4 zenyе uwezo wa kuchukua wanafunzi 400 kwa kila shule, shule 10 za Kidato cha 5 na 6 kwa wanafunzi wa kike kati ya shule 26 zinazotarajiwa kujengwa kwa kila Mkoa zenyе uwezo wa kuchukua wanafunzi 1,000 kila shule. Aidha, imewezesha ujenzi wa madarasa 46 katika shule za

sekondari 46; mabweni 72 katika shule za sekondari 54 nyumba za walimu 19 katika shule za sekondari 18; maabara 26 katika shule za sekondari 14, maktaba nne, mabwalo 22, ofisi sita. Vilevile, imewezesha upanuzi wa shule kongwe 18 na ukarabati wa shule kongwe 16 za sekondari;

- (iii) imejenga shule ya mfano ya sekondari Dodoma katika eneo la Iyumbu yeye uwezo wa kuchukua wanafunzi 1,000 ambapo ujenzi umefikia asilimia 87; na
- (iv) imejenga upya vituo vinne kwa ajili utoaji wa Elimu ya Sekondari Nje ya Mfumo Rasmi katika Mkoa wa Rukwa (Sumbawanga), Iringa (Iringa Mjini), Pwani (Kibaha Mji) na Manyara (Babati Mji). Aidha, imekarabati vituo vinne katika Mkoa wa Dar es Salaam (Makao makuu ya Taasisi ya Elimu ya Watu Wazima), Morogoro (Morogoro Manispaa), Dodoma (Dodoma Jiji) na Ruvuma (Songea Manispaa).

25. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kuimarisha mazingira ya kufundishia na kujifunzia Walimu tarajali kwa kuboresha miundombinu katika Vyuo vya Ualimu nchini kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imeendelea na ujenzi wa Chuo cha Ualimu Sumbawanga, Mhonda na Dakawa ambapo ujenzi upo katika hatua za ukamilishaji. Vilevile, imeendelea na ujenzi na ukarabati wa miundombinu katika Vyuo vya Ualimu vitano ambavyo ni; Mamire, Vikindu, Songea, Singachini na Katoke. Ujenzi na ukarabati huo upo katika hatua za ukamilishaji. Kukamilika kwa

miundombinu hiyo kutaimarisha mazingira ya utoaji wa elimu ya ualimu na kuongeza fursa za upatikanaji wa Elimu ya Ualimu;

- (ii) imekamilisha ukarabati wa Chuo cha Ualimu Butimba na kuendelea na ukarabati wa maabara za Sayansi na TEHAMA katika vyuo sita vya ualimu ambavyo ni; Chuo cha Ualimu Morogoro, Mpwapwa, Tukuyu, Kasulu, Patandi na Dakawa. Kukamilika kwa miundombinu hiyo kutaboresha mazingira ya kufundishia na kujifunzia; na
- (iii) imekamilisha kuunganisha Vyuo vya Ualimu 15 vya Serikali katika Mkongo wa Taifa kwa lengo la kuimarisha matumizi ya TEHAMA katika ufundishaji na ujifunzaji.

26. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha mazingira ya kufundishia na kujifunzia kwa wanafunzi wenyе mahitaji maalum, Serikali kupitia Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia imetekeleza yafuatayo:

- (i) imenunua na kusambaza vitimwendo 253 kwa wanafunzi wa shule za msingi 200 na sekondari 53 wenyе mahitaji maalum kwa lengo la kuwawezesha kumudu mazingira ya shule na nyumbani;
- (ii) imenunua vifaa saidizi vya kuongeza usikivu (hearing aids) 100 kwa wanafunzi wa Elimu ya Msingi 30 na Vyuo Vikuu 70 kwa lengo la kuboresha ufundishaji na ujifunzaji. Vilevile, imewezesha upatikanaji wa huduma za kujikimu, ada na vifaa wezeshi kwa wanafunzi 130 (shule za msingi 122 na vyuo vya ufundi 8) wenyе mahitaji maalum hususan wanaotoka katika mazingira magumu; na

(iii) imekamilisha ujenzi na kuzindua Shule ya Msingi Jumuishi ya mfano ya Lukuledi katika Halmashauri ya Masasi na Shule ya Sekondari Patandi katika Halmashauri ya Wilaya ya Meru zenyе uwezo wa kuchukua wanafunzi 480 kila moja. Shule hizo zitaongeza fursa ya elimu kwa wanafunzi wenyе mahitaji maalum.

c. Kuimarisha Ubora wa Elimu ya Awali, Elimu ya Msingi, Sekondari na Elimu ya Ualimu

27. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kuimarisha ubora wa elimu ya awali, msingi, sekondari na ualimu kwa kutekeleza kazi zifuatazo:

- (i) imefanya tathmini ya jumla katika asasi 6,317 (Awali na Msingi 5,351, Sekondari 932 na Vyuo vya Ualimu 34) ambapo shule zilipewa ushauri wa kitaalam na kitaaluma kwa ajili ya kuboresha ufundishaji na ujifunzaji;
- (ii) imefanya ufuatiliaji katika asasi 1,419 zikiwemo shule za awali na msingi 1,065 na sekondari 353 na Chuo cha Ualimu ambapo asilimia 50 ya asasi zilizotembelewa zilionesha mabadiliko chanya baada ya kufanyia kazi maoni na mapendekezo yaliyotolewa katika tathmini ya jumla; na
- (iii) imekamilisha ujenzi wa ofisi tano za Uthibiti Ubora wa Shule katika Halmashauri ya Wilaya ya Pangani, Ubungo, Njombe, Bunda na Tarime kwa lengo la kuimarisha mazingira ya utendaji kazi.

- 28.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imefanya kikao cha wadau wa elimu maalum na jumuishi cha utekelezaji wa Mkakati wa Kitaifa wa Elimu Jumuishi awamu ya III (National Strategy for Inclusive Education Phase III) 2021/22 - 2025/26 na kubaini kuongezeka kwa uelewa wa wadau kuhusu elimu jumuishi ikiwemo uzingatiaji wa viwango vinavyotakiwa katika ufundishaji na ujenzi wa majengo kwa ajili ya wanafunzi wenye mahitaji maalum.
- 29.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha ujifunzaji wa mtoto kulingana na hatua za makuzi, Serikali imeandaa Kivunge cha Ubora katika Elimu ya Awali (Quality Early Learning Package) kwa lengo la kutengeneza maudhui ya ujifunzaji wa mtoto kulingana na hatua za makuzi. Kivunge hicho kinajumuisha Mwongozo wa ujifunzaji kwa michezo, Mwongozo wa Michezo na Vichezeo, Mwongozo wa Mwezeshaji, na Mwongozo wa Mbinu za Ujifunzaji.
- 30.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kujenga umahiri wa walimu na wakufunzi katika ufundishaji na ujifunzaji pamoja na kuimarisha usimamizi wa shule na vuo vya ualimu, Serikali imetekeleza yafuatayo:
- (i) imeandaa moduli 12 za Mafunzo Endelevu kwa Walimu Kazini (MEWAKA) wa Elimu ya Awali na Msingi na imetoa mafunzo kwa walimu 26,657 wanaofundisha elimu ya awali na msingi kupitia vituo vya walimu na shule teule;
  - (ii) imetoa mafunzo kuhusu Elimu ya Stadi za Maisha zinazolenga afya ya uzazi, VWU na UKIMWI na Jinsia kwa walimu 25,700 kati ya walimu 27,750 wa shule za

msingi na sekondari waliolengwa ili kuwajenjea uwezo wa kufundisha masuala mtambuka. Vilevile, imetoa mafunzo kuhusu darasa jumuishi kwa walimu 17,800 kati ya walimu 20,000 waliolengwa wanaofundisha Darasa la I – IV. Mafunzo yalilenga kuimarisha utekelezaji wa mitaala;

- (iii) imetoa mafunzo kuhusu mbinu bora ya ufundishaji wa masomo ya Sayansi na Hisabati kwa vitendo kwa walimu wa sekondari 15,282 (Wanawake 3,985 na Wanaume 11,297) kati ya walimu 20,000 waliolengwa. Aidha, mafunzo kwa walimu 4,718 waliobaki yanaendelea kutolewa; na
- (iv) imetoa mafunzo ya utunzaji wa mazingira na ujanishaji kwa watumishi 186 ambao ni Wakufunzi 140, Wakuu wa Vyuo vya Ualimu 35, na Maafisa wa Wizara 11 kwa lengo la kuzingatia afua za mazingira katika utekelezaji wa shughuli za taasisi. Vilevile, imetoa mafunzo ya Elimu ya Usawa wa Kijinsia na Ujumuishi kwa Watumishi 125 ikiwa ni pamoja na Wakufunzi 46, Maafisa wa Wizara 31 na Wathibiti ubora wa Shule 48 ili kuimarisha uzingatiaji wa masuala hayo katika utendaji.

- 31. *Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji wa Elimu ya Watu Wazima, Serikali imewezesha ununuzi na usambazaji wa kompyuta za mezani 100, kompyuta mpakato 50, projekta 40, *scanner* 85, vishikwambi 85 na mashine tano za kurudufisha katika Vituo vya Taasisi ya Elimu ya Watu Wazima. Vilevile, imewezesha ununuzi wa vitabu 690 kwa ajili ya wasomaji, wakufunzi, wanafunzi na watumishi wa

Taasisi ya Elimu ya Watu Wazima katika kampasi za Mwanza, Morogoro na Dar es Salaam.

32. ***Mheshimiwa Spika***, ili kuwezesha ufundishaji wa masomo ya Amali (Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi stadi) kwa elimu ya msingi na sekondari ikiwa ni maandalizi ya utekelezaji Sera na Mtaala Mpya, Serikali imetekeleza yafuatayo: -

- (i) imeanza maandalizi ya Elimu ya Ualimu wa Ufundi ikiwa ni pamoja na kubainisha vifaa na mashine zinazohitajika katika mafunzo hayo; na
- (ii) imeanza maandalizi ya utekelezaji wa mtaala wa Elimu ya Ualimu wa Ufundi na kubainisha Vyuo vya Ualimu 10 ambavyo vitatekeleza mtaala huo. Vyuo hivyo ni; Kitangali, Ndala, Nachingwea, Kleruu, Mtwara (U), Mpwapwa, Korogwe, Dakawa, Bunda na Kabanga.

33. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imeendelea kuimarisha matumizi ya TEHAMA katika ufundishaji na ujifunzaji kwa kuandaa Mkakati wa TEHAMA kwa Shule, Vyuo vya Maendeleo ya Wananchi na Vyuo vya Ualimu - *ICT Strategy for Tanzania Schools, Folk Development Colleges and Teachers College*.

34. ***Mheshimiwa Spika***, katika kusimamia na kuendeleza elimu ya ualimu nchini, Serikali imewezesha huduma ya chakula kwa wanafunzi 22,085 katika Vyuo vya Ualimu vya Serikali 35. Vilevile, imewezesha mafunzo kwa vitendo (Block Teaching Practice - BTP) kwa wanafunzi 17,631 wa Vyuo vya Ualimu 35 vya Serikali.

35. ***Mheshimiwa Spika***, ili kuibua na kuendeleza vipaji na vipawa kwa wanafunzi wa Vyuo vya Ualimu na kuhamasisha ushiriki

katika michezo, kuimarisha afya, Serikali imeratibu Umoja wa Michezo na Sanaa Vuyo vya Ualimu Tanzania (UMISAVUTA) ngazi ya Kanda. Vilevile, imewezesha watumishi 89 (Wanawake 31 na Wanaume 58) ambapo kutoka Makao Makuu 36, Vuyo vya Ualimu 31, Uthibiti Ubora wa Shule 15, na Vuyo vya Maendeleo ya Wananchi saba kushiriki michezo kupitia Shirikisho la Michezo la Wizara na Idara za Serikali (SHIMIWI) liliofanyika Kitaifa katika Mkoa wa Tanga.

- 36.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imeendelea kuhakikisha kuwa elimu inayotolewa katika ngazi ya awali, msingi na sekondari inaendana na mahitaji ya sasa. Katika kufikia azma hiyo, Serikali imetekeleza yafuatayo:

- (iii) imekamilisha uandishi wa mihtasari 70 katika ngazi ya Elimu ya Awali, Msingi, Sekondari Kidato cha 1 - 6. Vilevile, imekamilisha uandishi wa aina 64 za vitabu vya Sekondari Kidato cha 1 - 6 kwa masomo ya Sayansi, Sanaa, Biashara na Kilimo. Aidha, imekamilisha uandishi wa aina 35 za vitabu vya kiada kwa masomo ya ufundis ngazi ya sekondari Kidato cha 1 – 4; na
- (iv) imekamilisha uandishi wa Kiongozi cha Mwalimu kwa masomo 24 ya Elimu ya Awali na Msingi Darasa la III - VI kwa shule zinazotumia Kiingereza kama lugha ya kufundishia ili kuwawezesha walimu kufundisha kwa ufanisi na umahiri.

- 37.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha ufundishaji wa stadi za Kusoma, Kuandika na Kuhesabu katika shule zinazotumia Lugha ya Kiingereza kufundishia pamoja na kurahisisha ufundishaji na ujifunzaji kwa wanafunzi wasioona na wenye uoni hafifu nchini,

Serikali kupitia Taasisi ya Elimu Tanzania imetekeleza yafuatayo:

- (i) imetafsiri vitabu 12 vya hadithi vya Elimu ya Awali vya Lugha ya Kiswahili kuwa katika Lugha ya Kiingereza. Vilevile, imebadilisha vitabu 12 vya kiada vya Elimu ya Awali (Lugha ya Kiswahili 6 na Lugha ya Kiingereza 6), na vitabu vitano vya kiada Kidato cha 1 - 4 kuwa katika maandishi ya Breli na maandishi yaliyokuzwa (large print);
- (ii) imeandaa maudhui 58 ya kielektroniki ya Elimu ya Awali na maudhui 80 ya Darasa la I na II kwa Lugha ya Kiswahili. Vilevile, imeandaa maudhui 74 kwa Lugha ya Kiingereza katika mfumo wa katuni (animation-based lessons) kwa ajili ya kukuza stadi za Kusoma, Kuandika na Kuhesabu; na
- (iii) imefanya tathmini ya miswada 285 ya vitabu ziada vya waandishi binafsi ikiwemo miswada 152 ya fasihi andishi na 133 ya maudhui ya kawaida ambapo miswada 80 imepata ithibati. Miswada hiyo itasaidia kuongeza upatikanaji wa vitabu kwa wanafunzi.

38. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha upatikanaji wa vitabu kwa mwanafunzi katika elimu ya awali, msingi na sekondari ili kuimarisha uwiano wa kitabu kwa mwanafunzi, Serikali imetekeleza yafuatayo:

- (i) imeendelea na uchapaji wa vitabu 2,000,000 vya masomo ya Sayansi na Hisabati kwa ajili ya kusambaza katika Halmashauri zenyehi upungufu mkubwa;

- (ii) imechapa na kusambaza nakala 12,307,578 za vitabu kwa mchanganuo ufuatao: nakala 2,535,564 za vitabu vya hadithi vya Elimu ya Awali; nakala 3,885,000 za Vitabu vya Hadithi vya Darasa la I - II; nakala 4,181,226 za vitabu vya Kiada Darasa I na II; nakala 1,687,140 za Vitabu vya Kiada vya Darasa la III, IV na V; nakala 17,104 za Vitabu vya Maandishi yaliyokuzwa Darasa la III, IV na V kwa ajili ya wanafunzi wenyewe uoni hafifu; nakala 640 za Vitabu vya kiada vya maandishi ya breli kwa ajili ya watoto wa Elimu ya Awali wasioona; na nakala 904 za maandishi yaliyokuzwa kwa wenyewe uoni hafifu; na
- (iii) imechapa na kusambaza nakala 525,000 za vitabu vya kiada vya masomo ya *Mathematics, Agriculture, English Baseline Orientation course, Biology, Chemistry, Book keeping, Civics, English, Food and Human Nutrition, French, Geography, History, Information and Computer Studies, Kiswahili, Economics, Music, Physics, Textiles and Theatre Arts* kwa kidato cha 1 – 6.

- 39.** ***Mheshimiwa Spika***, vitabu vyote vilivyochapwa na kusambazwa vinapatikana pia katika Maktaba Mtandao ambapo wanafunzi na walimu wanaweza kuvipata bila gharama yoyote ya kuunganishwa kwa mtandao (Zero - Rating) na hivyo kurahisisha upatikanaji wake.
- 40.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kukuza ujuzi wa uandishi kwa wanafunzi wa shule za sekondari nchini pamoja na kutambua, kuibua, kukuza vipaji vya uandishi na kuongeza ari ya usomaji nchini, Serikali imetekeleza yafuatayo:

- (i) imeratibu mashindano ya uandishi wa insha kwa wanafunzi 1,116 wa shule za sekondari ambapo washindi watano walipatikana kwa ajili ya kushiriki katika mashindano ngazi ya Kikanda; na
- (ii) imesimamia utoaji wa Tuzo ya Kitaifa ya Mwalimu Nyerere ya Uandishi bunifu ambapo Mgeni Rasmi katika hafla hiyo alikuwa ni Rais Mstaafu wa Msumbiji, Mhe. Joaquim A. Chissano. Tuzo hiyo imehusisha mashindano ya uandishi wa riwaya na mashairi ambapo jumla ya miswada 283 (Riwaya 85, Ushairi 193 na nje ya nyanja za kushindaniwa 5) ilipokelewa. Katika Tuzo hiyo, mshindi wa kwanza kwa kila nyanja alizawadiwa fedha taslimu Shilingi 10,000,000.00, ngao, cheti pamoja na vitabu vyao kuchapwa na kusambazwa kwa gharama ya Serikali. Mshindi wa pili alizawadiwa Shilingi 7,000,000.00 na cheti na mshindi wa tatu Shilingi 5,000,000.00 na cheti kwa kila nyanja. Vilevile, tuzo hiyo itasaidia kuongeza idadi ya vitabu vilivyoandikwa na Watanzania badala ya kutegemea vitabu vinavyotoka nje ya nchi.

41. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendelea kutoa huduma ya maktaba nchini kwa ajili ya kupata maarifa na taarifa mbalimbali pamoja na kutoa fursa za mafunzo ya ukutubi, Serikali kupitia Bodi ya Huduma za Maktaba Tanzania imetekeleza yafuatayo:

- (i) imedahili jumla ya wanafunzi 596 sawa na asilimia 75 ya lengo la kudahili wanafunzi 800 katika chuo cha Ukutubi na Uhifadhi Nyaraka - SLADS;

- (ii) imefanya uhamasishaji wa usomaji wa vitabu kwa jamii na shule kupitia programu mbalimbali zikiwemo: Programu ya *Outreach* kwenye vituo 43 vinyavotoa huduma za maktaba; Maonesho ya kimataifa ya vitabu yaliyofanyika katika Jiji la Dar es Salaam na Dodoma ambapo wadau takribani 858 kutoka katika shule na vyuo mbalimbali walishiriki; na Uendeshaji wa warsha kwa wachapishaji (Publishers Association of Tanzania – PATA). Vilevile, inaendelea kuandaa Mwongozo wa Uanzishaji na Matumizi ya Maktaba Shulen;
- (iii) inaendelea na usimikaji wa Mfumo wa huduma za Maktaba Tanzania (Intergrated Library Manangement Information System – ILMIS) ambao utakuwa katika mtandao (Web based) na utawezesha watumiaji kupata huduma za maktaba popote kwa kutumia simu, kishikwambi au kompyuta;
- (iv) imesambaza nakala za vitabu 21,200 katika maktaba za mikoa 20 ambayo ni Kagera, Mwanza, Mtwara, Kilimanjaro, Ruvuma, Dar es Salaam, Dodoma, Iringa, Katavi, Kigoma, Lindi, Mara, Mbeya, Morogoro, Njombe, Rukwa, Singida, Tabora, Tanga, Shinyanga, na maktaba za Wilaya 19 ambazo ni: - Bagamoyo, Kibaha, Biharamuro, Chunya, Ilala, Kilosa, Kongwa, Kwimba, Lushoto, Masasi, Mbozi, Mbulu, Ngara, Pangani, Rombo, Ruangwa, Rulenge, Tunduru, Makete na maktaba ya Tarafa ya Mbweera – Wilaya ya Mbulu;
- (v) imefanya kongamano la Kitaifa la Maktaba lililohusu uboreshaji wa huduma za maktaba Tanzania ambapo

jumla ya wadau 4,720 walishiriki kongamano hilo
lililofanyika katika mkoa wa Tanga; na

- (vi) inaendelea na ukarabati wa jengo la Bodi ya Maktaba Makao Makuu Dar es Salaam ambapo ukarabati huu umefikia asilimia 90. Vilevile, imeanza ujenzi wa Maktaba ya Kumbukumbu ya Hayati Dkt. Joseph Pombe Magufuli Wilayani Chato ambapo ujenzi upo katika hatua ya msingi.

42. *Mheshimiwa Spika*, Katika kuimarisha uongozi na usimamizi wa elimu nchini, Serikali kupitia Wakala wa Maendeleo ya Uongozi wa Elimu imeendelea kutoa mafunzo ya uongozi na usimamizi wa elimu katika ngazi ya elimu ya awali, msingi na sekondari kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imedahili na kutoa Mafunzo ya Stashahada ya Uongozi na Usimamizi wa Elimu na Uthibiti Ubora wa Shule kwa walimu 1,868 kati ya lengo la kudahili walimu 2,343;
- (ii) imetoa mafunzo ya uongozi ya muda mfupi kwa Maafisa Elimu 1,233 kwa lengo la kuboresha usimamizi na uongozi wa elimu katika Ngazi ya Shule, Halmashauri na Mkoa; na
- (iii) imeendelea kuimarisha mazingira ya kutolea Mafunzo ya Uongozi kwa kujenga jengo lenye ofisi 10, vyumba vyaa miadhara vinne vyenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 500 kwa wakati mmoja katika Kampasi ya Mbeya ambapo ujenzi huo umefikia asilimia 70.

43. *Mheshimiwa Spika*, katika eneo la upimaji na tathmini ya Elimu ya Msingi, Sekondari na Elimu ya Ualimu, Serikali kupitia Baraza la Taifa la Mitihani Tanzania imetekeleza yafuatayo:

- (i) imeendesha Upimaji wa Kitaifa wa Darasa la Nne (SFNA) kwa mwaka 2022 kwa wanafunzi **1,592,600** ambao ni sawa na asilimia **92.65** ya wanafunzi **1,718,896** waliosajiliwa kufanya Upimaji wa Kitaifa wa Darasa la Nne. Katika mtihani huo wanafunzi **1,320,700** sawa na asilimia **82.95** walifaulu;
- (ii) imeendesha Mtihani wa Kumaliza Elimu ya Msingi (PSLE) wa mwaka 2022 kwa watahiniwa **1,350,881** ambao ni sawa na asilimia **97.59** ya watahiniwa **1,384,186** waliosajiliwa. Katika mtihani huo watahiniwa **1,073,402** sawa na asilimia **79.62** walifaulu;
- (iii) imeendesha Upimaji wa Kitaifa wa Kidato cha Pili wa mwaka 2022 kwa wanafunzi **635,130** ambao ni sawa na asilimia **92.00** ya wanafunzi **690,341** waliosajiliwa. Katika mtihani huo wanafunzi **539,645** sawa na asilimia **85.18** walifaulu;
- (iv) imeendesha Mtihani wa Kidato cha Nne (CSEE) wa mwaka 2022 kwa watahiniwa **522,217** ambao ni sawa na asilimia **97.66** ya watahiniwa **534,753** waliosajiliwa. Katika mtihani huo watahiniwa **456,975** sawa na asilimia **87.79** walifaulu;
- (v) imeendesha Mtihani wa Maarifa (QT) kwa watahiniwa **9,557** kati ya watahiniwa **12,110** waliosajiliwa kufanya mtihani ambapo watahiniwa **4,059** sawa na asilimia **42.47** walifaulu;

- (vi) inaendelea na utahini wa Mtihani wa Kidato cha Sita (ACSEE), 2023 kwa watahiniwa **106,946** waliosajiliwa na Mtihani wa Ualimu kwa watahiniwa **8,900** waliosajiliwa. Mitihani hiyo ilianza kufanyika tarehe 2 Mei, 2023; na
- (vii) imekamilisha uchapaji wa vitabu vytaarifa za uchambuzi wa majibu ya wanafunzi katika Mtihani wa Taifa wa Kuhitimu Elimu ya Msingi nakala 372,773 (Candidates' Item Response Analysis - CIRA - PSLE) mwaka 2021. Vitabu hivi husaidia wadau wa elimu kufanya tathmini ya ufundishaji na ujifunzaji na kuweka mikakati ya kuboresha.

d. Kuimarisha Mifumo ya Usimamizi wa Utoaji wa Elimu na Mafunzo katika Ngazi Zote za Elimu Nchini

44. *Mheshimiwa Spika*, Katika kuimarisha mifumo ya usimamizi na utoaji wa elimu na mafunzo nchini kwa ngazi zote, Serikali imetoa mafunzo kuhusu Mpango wa Maendeleo wa Sekta ya Elimu (Education Sector Development Plan) na Mpango Mkakati wa Wizara (Strategic Plan) 2021/22 – 2025/26 kwa awamu mbili kama ifuatavyo:

- a) awamu ya kwanza kwa wasimamizi na watekelezaji wa elimu 768 kwa mchanganuo ufuatao: Maafisa Elimu Mkoa 26; Maafisa Mipango Mkoa 26; Wakurugenzi wa Halmashauri 170; Maafisa Elimu Sekondari na Msingi 363; na Maafisa mipango wa Halmashauri 183. Lengo la mafunzo hayo

liliwa ni kujenga uelewa kuhusu Mpango wa Maendeleo wa Sekta ya Elimu Nchini na kujumuisha mpango huo katika mipango na bajeti za elimu kwa ngazi ya Halmashauri na Mkoa; na

- b) awamu ya pili kwa watekelezaji wa masuala ya elimu 453 wakiwemo: Wakuu wa Vyuo vya Ufundis Stadi vya Mkoa na Wilaya 43; Wathibiti Ubora wa Shule Wakuu kutoka katika Kanda 11 na Halmashauri 181; Wakuu wa Vyuo pamoja na Waratibu wa mafunzo wa Vyuo vya Maendeleo ya Wananchi 105; Wakuu wa Vyuo, Makamu na Wataaluma wa Vyuo vya Ualimu 113 ambapo wataalamu hao walipewa mafunzo kabilishi ya Mpango wa Maendeleo wa Sekta ya Elimu na Mpango Mkakati wa Wizara (Strategic Plan) 2021/22 - 2025/26. Lengo la mafunzo liliwa ni kujenga uelewa kuhusu mipango ya Wizara na namna ya utekelezaji wa mipango hiyo katika ngazi husika.

- 45. *Mheshimiwa Spika***, katika kuboresha ufundishaji na ujifunzaji pamoja na kuimarisha usimamizi wa elimu nchini, Wizara imesambaza jumla ya vishikwambi 4,067 kama ifuatavyo: vishikwambi 1,352 kwa wakufunzi wa Vyuo vya Ualimu; 305 kwa wakufunzi wa Vyuo vya Maendeleo ya Wananchi; 730 kwa wakufunzi wa Vyuo vya Elimu na Mafunzo ya Ufundis Stadi; na 1,680 kwa Wathibiti Ubora wa Shule Ngazi ya Kanda na Halmashauri. Aidha, imekabidhi vishikwambi 274,812 Ofisi ya

Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na vishikwambi 6,600 kwa Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali Zanzibar ili visambazwe kwa walimu wote wa shule za msingi na sekondari, maafisa elimu ngazi ya Mkoa, Halmashauri na Kata.

e. Kuongeza Fursa na Kuimarisha Ubora wa Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi (Mafunzo ya Amali)

46. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kuongeza fursa za mafunzo na Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi nchini. Katika kufikia azma hiyo, Serikali imetekeleza yafuatayo:

- (i) imedahili jumla ya wanafunzi 123,352 (Wanawake 65,894 na Wanaume 57,458) katika fani mbalimbali kwa Ngazi ya Astashahada ya Awali (Basic Technician Certificate), Astashahada na Stashahada. Kati ya wanafunzi hao, wanafunzi 20,025 (Wanawake 6,451 na Wanaume 13,574) walidahiliwa katika Bodi ya Masomo ya Sayansi na Teknolojia Shirikishi; Wanafunzi 41,187 (Wanawake 22,430 na Wanaume 18,757) walidahiliwa katika Bodi ya masomo ya Afya na Sayansi Shirikishi; na Wanafunzi 62,140 (Wanawake 37,013 na Wanaume 25,127) walidahiliwa katika Bodi ya masomo ya Biashara, Utalii na Mipango; na
- (ii) imesajili vyuo 127 katika Bodi za Masomo zifuatazo: Afya na Sayansi Shirikishi vyuo vitatu; Biashara, Utalii na Mipango vyuo vinne; Sayansi na Teknolojia Shirikishi chuo kimoja na vyuo vya ufundi stadi (VET) 119; na kufanya jumla ya Vyuo vya Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi kuwa 1,329 (Vyuo vya Elimu ya Ufundi - TET 465, Vyuo vya Ufundi Stadi - VET 809 na Vyuo vya

Maendeleo ya Wananchi - FDC 55). Lengo kuu ni kudhibiti uanzishwaji na uendeshaji wa mafunzo kiholela.

47. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendelea kusimamia Ubora wa Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi, Serikali imetekeleza yafuatayo:

- (i) imefanya ufuutiliaji na tathmini katika vuo vya elimu ya ufundu na mafunzo ya ufundu stadi 864, kati ya hivyo 55 ni Vuo vya Elimu ya Ufundi - TET na 809 ni vuo vya Elimu na Mafunzo ya Ufundi Stadi – VET na kubaini kuwa kuna mwamko mkubwa wa uwekezaji katika elimu ya ufundu na mafunzo ya ufundu stadi (TVET) nchini; na
- (ii) imeandaa na kuidhinisha Kitabu cha Mwongozo wa Uthibiti Ubora wa Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi (TVET Quality Assurance Handbook).

48. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kuwajengea uwezo watumishi katika taasisi za Elimu ya ufundu na Mafunzo ya Ufundi Stadi nchini ili kuongeza ufanisi katika utekelezaji wa majukumu. Katika kufikia azma hiyo, Serikali imetekeleza yafuatayo:

- (i) imetoa mafunzo kuhusu upimaji na ufundishaji wa mitaala inayozingatia umahiri kwa wakufunzi 1,206 wa vuo vya ufundu na mafunzo ya ufundu stadi ili kuongeza ufanisi katika ufundishaji;
- (ii) imetoa mafunzo ya muda mfupi kwa watumishi 1,980 wa Vuo vya Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi na Vuo vya Maendeleo ya Wananchi kwa lengo la

kuimarisha utendaji kazi na utoaji wa huduma bora kwa wadau; na

- (iii) imeendelea kuwezesha mafunzo ya muda mrefu kwa watumishi sita (Shahada ya Uzamivu 3, Uzamili 2 na Stashahada 1) wa Baraza la Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi katika vyuo mbalimbali nchini.

- 49.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kugharimia elimu ya amali (Elimu ya ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi), Serikali imewezesha huduma ya chakula kwa wanafunzi 18,723 katika Vyuo vya Maendeleo ya Wananchi – FDCs 54, Chuo cha Ufundi Arusha - ATC, Chuo cha Sayansi na Teknolojia Mbeya - MUST na Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam – DIT. Vilevile, imewezesha mafunzo kwa vitendo (Industrial Practical Training - IPT) kwa wanafunzi 2,091 wa Chuo cha Ufundi Arusha - ATC, Chuo cha Sayansi na Teknolojia Mbeya - MUST na Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam – DIT.
- 50.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imeendelea kuwezesha utoaji wa mafunzo ya ujuzi kuitia Mpango wa utoaji ruzuku (Bursary Scheme) kwa vijana 2,373 waliopo katika mazingira magumu ili waweze kujiajiri. Vilevile, imetoa mafunzo ya uanagenzi kwa wahitimu 2,000 na utarajali 3,030 wa fani ya uhandisi. Aidha, imewezesha mafunzo ya ubunifu na elimu mtandao kwa wanufaika 7,200 wa sekta na ngazi mbalimbali.
- 51.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kuongeza fursa na ubora wa elimu ya ufundi, Serikali imeendelea kuimarisha miundombinu ya kufundishia na kujifunzia katika Taasisi za Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi nchini kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imekamilisha ujenzi wa Hospitali ya Taaluma na Tiba (Polyclinic) katika Chuo cha Ufundı Arusha. Kukamilika kwa hospitali hiyo kutawezesha utoaji wa mafunzo kwa vitendo kwa wanachuo pamoja na huduma ya tiba kwa jamii. Vilevile, imenunua mashine tatu za kisasa kwa ajili ya kuimarisha utoaji wa mafunzo kwa vitendo katika uzalishaji na ushauri wa kitaalam kuhusu ubora wa vifaa vya ujenzi, maabara, maji, upimaji udongo na mimea;
- (ii) imekamilisha ujenzi wa jengo lenye madarasa nane yenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 880 kwa wakati mmoja, maabara sita zenyne uwezo wa kuchukua wanafunzi 270 kwa wakati mmoja, bweni la wanafunzi wa kike lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 428 kwa wakati mmoja na ofisi 26 zenyne uwezo wa kuchukua watumishi 104 katika Chuo cha Ufundı Arusha;
- (iii) imeanza ujenzi wa madarasa, ukumbi wa mihadhara, hosteli mbili, karakana tatu, maabara moja, jengo la nyumba za watumishi 10, jengo la utawala, maktaba, chumba cha usanifu, ukumbi wa mikutano, kantini na sehemu za mapumziko ili kuboresha miundombinu ya kufundishia na kujifunzia katika Chuo cha Ufundı Arusha. Ujenzi upo katika hatua mbalimbali za utekelezaji;
- (iv) inaendelea na ujenzi wa Chuo cha Ufundı cha Dodoma kitakachokuwa na uwezo wa kuchukua wanafunzi 3,000 kwa wakati mmoja ambapo ujenzi umefikia asilimia 86;
- (v) inaendelea na ujenzi wa hosteli katika Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere Kampasi ya Karume

Zanzibar ambapo ujenzi umefikia asilimia 45. Vilevile, inaendelea na ujenzi wa jengo la Maktaba itakayokuwa na uwezo wa kuhudumia wanafunzi 2,500 na ukumbi wa miadhara wenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 1,000 kwa wakati mmoja katika chuo hicho;

- (vi) imekamilisha ukarabati wa kumbi nne za miadhara zenyne uwezo wa kuhudumia jumla ya wanafunzi 884 katika Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere Kampasi ya Kivukoni. Aidha, imekamilisha ukarabati wa jengo lenye ofisi 13 za walimu katika chuo hicho; na
- (vii) inaendelea kukamilisha ujenzi wa Vyuo vya Elimu ya Ufundi na Ufunzo ya Ufundi Stadi katika Wilaya 25 ambapo ujenzi umefikia asilimia 98. Aidha, Chuo cha Wilaya ya Mbarali na Chuo cha Wilaya ya Kishapu vimeanza kutoa mafunzo. Vilevile, imeanza maandalizi ya ujenzi wa vyuo vya ufundi stadi 64 katika wilaya ambazo hazina vyuo hivyo pamoja na ujenzi wa Chuo Cha Mkoa wa Songwe.

- 52. *Mheshimiwa Spika***, Katika kuhakikisha Elimu ya Ufundi inatolewa kwa kuzingatia miongozo ya ubora, Serikali imeendelea kusogeza huduma za uendeshaji na usimamizi wa elimu hiyo kwa wadau nchini kwa kujenga ofisi tano za Kanda za Baraza la Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi katika mkoa wa Arusha, Tabora, Mtwara, Mwanza na Mbeya. Ujenzi umefikia asilimia 85 katika kanda zote.

f. Kuongeza Fursa na Kuimarisha Ubora wa Elimu ya Juu

- 53.** *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kuongeza fursa za elimu na mafunzo ya Elimu ya Juu nchini kwa kutekeleza yafuatayo:
- (i) imedahili jumla ya wanafunzi wa Elimu ya Juu 113,383 (Wanawake 49,188 na Wanaume 64,195) sawa na asilimia 88 ya waombaji kwa ngazi ya Shahada ya Kwanza;
  - (ii) imetathmini na kutoa vibali 6,134 vya maombi yaliyokidhi vigezo kwa ajili ya kwenda kusoma katika Vyuo vya Elimu ya Juu nje ya nchi; na
  - (iii) imefanya ukaguzi wa kawaida katika Vyuo Vikuu 23 kati ya vyuo 30 ili kuhakiki ubora wa utoaji wa Elimu ya Juu katika Vyuo Vikuu na Taasisi za Elimu ya Juu. Vilevile, imefanya tathmini ya mitaala 217 iliyowasilishwa na taasisi za Elimu ya Juu ambapo mitaala 49 imepata ithibati, mitaala 59 ipo katika hatua za uidhinishwaji, mitaala 60 imefanyiwa uchambuzi wa awali na mitaala 49 ilirudishwa kwa kutokidhi vigezo. Aidha, imetambua tuzo 2,425 zilizowasilishwa na wanafunzi waliosoma vyuo vikuu nje ya nchi.
- 54.** *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kuimarisha ushirikiano na nchi mbalimbali kwa lengo la kuhakikisha wataalamu wetu wanapata uzoefu na ujuzi wenye kuendana na mahitaji ya kikanda na kimataifa. Katika kufikia azma hiyo, Serikali imetekeleza yafuatayo:

- (i) imeandaa Hati za Makubaliano (MoU) na nchi mbalimbali. Hati hizo ni za ushirikiano katika maeneo ya: Ufundishaji wa Lugha ya Kiswahili katika nchi ya Burundi, Rwanda, Malawi na Msumbiji; Elimu ya Juu katika nchi ya Algeria, India, Singapore, Comoro, Kenya, Israel na Cuba; Sayansi na Teknolojia katika nchi ya Pakistan, Zambia na Kenya; na Elimumsingi katika nchi ya Afrika ya Kusini na Qatar. Aidha, imehuisha Hati za Makubaliano na nchi rafiki ya Msumbiji na Algeria kwa lengo la kuongeza wigo wa ushirikiano na fursa za ufadhilli wa masomo ya Elimu ya Juu;
- (ii) imetoa ufadhilli kwa wanafunzi wanne kutoka China wanaosoma Lugha ya Kiswahili katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam ili kukuza Lugha ya Kiswahili na kuimarisha ushirikiano; na
- (iii) imeratibu ufadhilli wa masomo kwa wanafunzi 76 wa Kitanzania katika nchi ya Uingereza (Jumuiya ya Madola) wanafunzi watatu, Hangaria 21 na China 52 katika ngazi ya Shahada ya Kwanza na Shahada ya Uzamivu.

- 55.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imewezesha mafunzo kwa vitendo katika kilimo kwa wanafunzi 250 nchini Israel kwa kipindi cha miezi 11 kwa lengo la kujifunza kwa vitendo masuala ya kilimo katika nchi hiyo.
- 56.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kutoa elimu kwa umma kuhusu fursa na programu mbalimbali zinazotolewa katika taasisi za Elimu ya Juu nchini, Serikali imewezesha maonesho ya 17 ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia ambapo jumla ya taasisi 77 za ndani na nje ya nchi zilishiriki.

57. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kuimarisha huduma ya utoaji wa mikopo kwa wanafunzi wa Elimu ya Juu pamoja na kushirikisha wadau kwa lengo la kuongeza wigo wa upatikanaji wa mikopo kwa wanafunzi wenye sifa na uhitaji. Katika kufikia azma hiyo, Serikali imetekeleza yafuatayo:

- (i) imehuisha Mwongozo wa Utoaji Mikopo kwa Wanafunzi wa Elimu ya Juu ili kuboresha vigezo vyta utoaji wa mikopo;
- (ii) imeunganisha Mfumo wa Bodi ya Mikopo ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu na wadau wa kimkakati ili kurahisisha utoaji wa taarifa na hivyo kuongeza ufanisi katika utoaji na urejeshaji wa mikopo;
- (iii) imetoa jumla ya **Shilingi 652,763,079,647.00** kupitia Bodi ya Mikopo ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu ambapo **Shilingi 652,176,491,647.00** zimetolewa kwa wanafunzi wanaosoma ndani ya nchi, **Shilingi 586,588,000.00** kwa wanafunzi wanaosoma nje ya nchi. Jumla ya wanufaika wote ni 202,877 (mwaka wa kwanza 72,973 na wanaoendelea na masomo 129,904). Aidha, kupitia *SAMIA Scholarship Shilingi 2,754,370,430.00* zimetolewa kwa wanafunzi 593 wenye ufaulu wa juu katika masomo ya sayansi katika kidato cha 6 ambao wanaendelea kusoma masomo ya Sayansi, Teknolojia, Uhandisi, Hisabati au Afya na Sayansi Shirikishi (Science, Technology, Engineering, Mathematics or Health and Allied Sciences) katika ngazi ya shahada;

- (iv) imekusanya **Shilingi 141,311,839,428.89** kuanzia Julai, 2022 hadi Aprili, 2023 kutokana na mikopo ilioiva ikiwa ni sawa na **asilimia 61** ya lengo; na
- (v) imetoa ufadhili wa masomo kwa wanafunzi 65 wa kidato cha sita wenye ufaulu wa juu katika masomo ya sayansi kupitia Chuo Kikuu cha Dar es Salaam.
- 58.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imezindua huduma ya mikopo ya elimu inayotolewa na Benki ya NMB kwa ajili ya wanafunzi wa Elimu ya Juu. Mkopo huo una thamani ya **Shilingi bilioni 200** ambao unatolewa kupitia mzazi au mlezi ambaye ni mwajiriwa au mtumishi anayejiendeza na mshahara wake unapitia Benki ya NMB. Aidha, mkopo huo unatolewa kuanzia kiasi cha **Shilingi 200,000.00** hadi **Shilingi 10,000,000.00** ambao utarejeshwa kwa riba nafuu ya **asilimia 9**.
- 59.** ***Mheshimiwa Spika***, natumie fursa hii kuushukuru uongozi wa Benki ya NMB kwa kuridhia kutoa fursa ya mikopo ya elimu yenye riba nafuu. Aidha, natoa rai kwa taasisi nyingine za kifedha pamoja na wadau mbalimbali wa elimu nchini kuiunga mkono Serikali katika jitihada za kutoa mikopo ili kuongeza wigo wa upatikanaji wa mikopo ya elimu nchini.
- 60.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kutoa na kueneza elimu ya ushirika ili kuchochea ari ya maendeleo ya ushirika na jamii, Serikali imetekeleza yafuatayo:

- (i) imetoa elimu kwa wadau kama ifuatavyo: watendaji 44 wa Chama Kikuu cha Ushirika Kilimanjaro (KNCU) na *Cooperative Joint Enterprises* (CJE); maafisa misitu 24 kutoka katika Wilaya zinazotekeleza mnyororo wa

thamani wa ufugaji nyuki katika mkoa wa Tabora na wanachama 867 wa vikundi vya awali vya ushirika;

- (ii) imetoa elimu kwa wadau mbalimbali na jamii kuhusu elimu ya ushirika kwa njia ya redio ambapo jumla ya vipindi 39 vya redio vilirushwa kuitia Shirika la Utangazaji Tanzania - TBC na vipindi 16 kuitia redio za jamii; na
- (iii) imetoa huduma za ushauri kuhusu masuala mbalimbali ya ushirika kwa washiriki 7,904 (Wanaume 5,475 na Wanawake 2,429) wakiwemo wanachama, viongozi na wafanyakazi wa vyama vya ushirika.

61. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kuwezesha mafunzo ya muda mrefu na muda mfupi kwa watumishi wa Taasisi za Elimu ya Juu kwa lengo la kuimarisha ufundishaji na utendaji kazi. Katika kufikia azma hiyo Serikali, imetekeleza yafuatayo:

- (i) imetoa mafunzo ya kuandaa mitaala kwa wahadhiri 280 wa Vyuo Vikuu ili kuandaa mitaala kwa kuzingatia miongozo, viwango na mahitaji ya sasa. Aidha, imetoa mafunzo kwa Wahadhiri 192 kuhusu namna bora ya ufundishaji; na
- (ii) imewezesha mafunzo kwa watumishi 1,935 (mafunzo ya muda mrefu 845 na muda mfupi 1,090) wa Taasisi za Elimu ya Juu katika fani mbalimbali.

62. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imewezesha upatikanaji wa wasaidizi 19 wa wanafunzi wenye mahitaji maalum katika Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo. Vilevile, imewapatia vifaa saidizi vikiwemo Luninga mbili, vishikwambi 10, kompyuta mpakato

10, vinasa sauti 10, fimbo nyeupe 10, magongo 10 na maboksi 40 ya karatasi za breli kwa lengo la kuimarisha ujifunzaji katika chuo hicho.

- 63.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imefanya mapitio ya mwongozo wa utoaji wa ufadhilli wa masomo kwa wanataaluma wa Vyuo Vikuu Binafsi katika programu za Afya na Sayansi Shirikishi. Lengo la maboresho hayo ni kuwezesha utoaji wa ufadhilli ambapo jumla ya wanataaluma 24 walipata ufadhilli (Shahada ya Uzamivu 17 na Shahada ya Umahiri 7) kati ya wanataaluma 42 walioomba.
- 64.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha miundombinu ya kufundishia na kujifunzia ili kuongeza fursa za mafunzo katika Taasisi za Elimu ya Juu na Sayansi na Teknolojia, Serikali imetekeleza yafuatayo:
- (i) imeanza ujenzi wa Maabara Kuu ya Kemia katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam itakayotumika kwa ajili ya utafiti na kutoa huduma ya kupima sampuli za viwandani ambapo ujenzi umefikia asilimia 25; na imeendelea na ujenzi wa jengo la Shule Kuu ya Uchumi kampasi ya Mwalimu Julius Kambarage Nyerere ambapo ujenzi umefikia asilimia 60. Vilevile, imeendelea na upanuzi wa Hosteli ya Dkt. John Pombe Joseph Magufuli ambapo ujenzi umefikia asilimia 33;
  - (ii) imewezesha ujenzi wa majengo yaliyoungua na kununua vifaa vya maabara katika Taasisi ya Sayansi za Bahari Zanzibar (Institute of Marine Sciences) kampasi ya Chuo Kikuu cha Dar es Salaam;

- (iii) inaendelea na ujenzi wa mabweni mawili yenyewe uwezo wa kuchukua wanafunzi 300 kwa kila bweni na ujenzi wa maktaba yenyewe uwezo wa kuhudumia wanafunzi 1,500 kwa wakati mmoja katika Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Mkwawa. Ujenzi wa majengo hayo umefikia asilimia 10. Aidha, imekamilisha ujenzi wa maabara katika chuo hicho;
- (iv) imekamilisha ujenzi wa jengo mtambuka lenye maabara nane, ofisi saba, madarasa nane, vyumba 11 vya maandalizi na stoo saba katika Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo. Aidha, imeanza taratibu za kupata hati miliki kwa ajili ya ujenzi wa kampasi ya chuo hicho katika Halmashauri ya Wilaya ya Tunduru Mkoa wa Ruvuma;
- (v) inaendelea na ujenzi wa maktaba yenyewe uwezo wa kuhudumia wasomaji 2,500 kwa wakati mmoja ambapo ujenzi umefikia asilimia 8.9 katika Chuo Kikuu cha Ushirika Moshi. Vilevile, imeendelea na ujenzi wa jengo la ukumbi wa miadhara wenye uwezo wa kuhudumia jumla ya wanafunzi 2,334 kwa wakati mmoja ambapo ujenzi umefikia asilimia 46.6 na imekamilisha ukarabati wa jengo la utawala;
- (vi) inaendelea na ujenzi wa kituo cha kudhibiti viumbi waharibifu (African Centre of Excellence Eastern and Southern Innovative Rodent Pest Management and Biosensor Technology Development) kilichopo Kampasi Kuu ya Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo ambapo ujenzi umefikia asilimia 50;

- (vii) imekamilisha ukarabati wa vyumba vya madarasa 30, mabweni mawili, maabara, ofisi saba, nyumba 10 na miundombinu ya TEHAMA katika Chuo Kikuu Ardhi. Vilevile, inaendelea na upanuzi wa jengo la Ardhi (Lands building) linalojumuisha studio nne zitakazokuwa na uwezo wa kuhudumia wanafunzi 160 kwa wakati mmoja, madarasa mawili yatakayokuwa na uwezo wa kuchukua wanafunzi 100 kila moja kwa wakati mmoja, ofisi tano za watumishi 10 ambapo ujenzi umefikia asilimia 15 katika chuo hicho;
- (viii) imekarabati Maabara za Sayansi katika Taasisi ya Karume ya Sayansi na Teknolojia (KIST) na kuwezesha ununuzi wa Vifaa vya TEHAMA katika Chuo Kikuu cha Taifa cha Zanzibar (SUZA) Kampasi ya Pemba;
- (ix) imeendelea na ujenzi wa bweni lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 180 kwa wakati mmoja vikiwemo vyumba maalum viwili kwa ajili ya wanafunzi wa kike wenye watoto wanaonyonya katika Taasisi ya Afrika ya Nelson Mandela ya Sayansi na Teknolojia. Ujenzi huo umefikia asilimia 43;
- (x) imeendelea na ujenzi wa madarasa matano na mabweni mawili yenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 160 kwa wakati mmoja katika Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam. Vilevile, imeanza ujenzi wa mabweni yenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 300 kwa wakati mmoja katika Kampasi ya Mwanza kwa lengo la kuongeza udahili wa wanafunzi; na

(xi) imeendelea na ujenzi wa hosteli mbili katika Kampasi Kuu ya Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Mbeya zenyewe uwezo wa kuchukua wanafunzi 800 kwa wakati mmoja ambapo ujenzi umefikia asilimia 48.

g. Kuimarisha Matumizi ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu kwa Maendeleo ya Taifa

- 65. *Mheshimiwa Spika,*** Serikali imeendelea kuchochea maendeleo ya sayansi, teknolojia na ubunifu kwa kuwatambua na kuwaendeleza wabunifu nchini kwa lengo la kuchangia maendeleo ya kiuchumi na ustawi wa jamii. Katika kufikia azma hiyo, Serikali imetekeleza yafuatayo:
- (i) imetoa mafunzo kwa wabunifu wachanga 83 na rasilimali fedha kwa wabunifu 27 walioibuliwa katika Mashindano ya Kitaifa ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu (MAKISATU) mwaka 2022 kwa lengo la kuendeleza bunifu na teknolojia ili zifiki hatua ya ubiasharishaji;
  - (ii) imefuatilia na kutathmini uendelezaji wa wabunifu waliotokana na MAKISATU mwaka 2019, 2020 na 2021 wanaoendelezwa na serikali kupitia Tume ya Sayansi na Teknolojia (COSTECH). Bunifu 38 kati ya 283 zinazoendelezwa zimeshafikia hatua ya kuingia sokoni. Baadhi ya bunifu hizo ni pamoja na: Mita ya kulipia maji kabla ya matumizi (pre-paid water meter) kwa kutumia kadi Janja; trekta ndogo inayoendeshwa na injini ya pikipiki; mtambo wa umwagiliaji unaoendeshwa kwa kutumia simu ya kiganjani (smart irrigation system); ugunduzi wa kiatilifu kinachotumia vimeng'enza vya asilia (Biopesticide);

- (iii) imetambua teknolojia mpya 27 zilizozalishwa nchini na hivyo kufanya jumla ya teknolojia zilizotambuliwa nchini hadi sasa kufikia 506. Lengo la utambuzi huo ni kuwa na kanzidata ya kitaifa kwa ajili ya rejea kuhusu taarifa za teknolojia na ubunifu zinazozalishwa nchini;
- (iv) imeratibu mkutano wa wadau wa sayansi, teknolojia na ubunifu wakiwemo watanzania wanaoishi nje ya nchi (The First Multistakeholder and Diaspora Forum on Science Technology and Innovation). Mkutano huo ulifanyika kwa njia ya mtandao (zoom) na uliazimia mikakati ya pamoja ya kuwezesha ushiriki wa sekta binafsi pamoja na watanzania wanaoishi nje ya nchi katika kubaini fursa za kuendeleza sayansi, teknolojia na ubunifu;
- (v) imeratibu maandalizi ya wiki ya ubunifu na maonesho ya sayansi, teknolojia na ubunifu kwa mwaka 2023 kwa lengo la kutambua na kuendeleza jitihada zinazofanywa na watafiti na wabunifu wa kitanzania na kuhamasisha matumizi ya sayansi, teknolojia na ubunifu kwa maendeleo ya kiuchumi na kijamii. Aidha, Wiki ya Ubunifu ya mwaka huu pamoja taasisi za Elimu, utafiti na maendeleo ilihuisha washiriki kutoka Jamhuri ya Afrika Kusini, Wizara za Kisekta, Kampuni za teknolojia, na maonesho ya bidhaa halisi za teknolojia na ubunifu badala ya sampuli kifani;
- (vi) imeanza utekelezaji wa mradi wa ubunifu wa utengenezaji wa vifaa vya maabara itakavyotengenezwa hapa nchini kwa ajili ya shule. Mradi utachangia

upatikanaji wa vifaa vyatya maabara kwa bei nafuu ambapo kwa sasa utekelezaji umefikia asilimia 60; na

- (vii) imeratibu maadhisho ya Siku Kimataifa ya Wanawake na Wasichana katika Sayansi (Women and Girls in Science) yaliyofanyika tarehe 11 Februari, 2023 kwa lengo la kuhamasisha na kuongeza ushiriki wa wanawake na wasichana katika masuala ya sayansi, teknolojia na ubunifu. Katika maadhisho hayo zaidi ya wanawake na wasichana 1,500 walishiriki.

66. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kubidhaisha teknolojia na ubunifu kwa lengo la kutatua changamoto mbalimbali za kijamii na kuongeza ufanisi katika kuchangia maendeleo ya nchi. Katika kufikia azma hiyo, Serikali imetekeliza yafuatayo:

- (i) imeandaa mwongozo na programu ya simu ijlukanayo kama "**Kilimo cha Kisasa Mkononi Mwako**" na programu hiyo inapatikana katika *Google play store* kwa jina la "Mboga App" kupitia Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo. Mwongozo huo unamwezesha mwananchi kuanzisha kilimo cha mbogamboga kwa kutumia teknolojia za kisasa;
- (ii) imeendeleza ubunifu wa *Prepaid Water Meter* kwa kutengeneza na kufunga mita 20 kwa majoribio katika Wilaya 10 za mikoa mitano ambapo kila Wilaya ilipata mita mbili kama ifuatavyo: Tanga (Handeni na Pangani), Morogoro (Morogoro Vijiji na Mvomero), Pwani (Bagamoyo na Mkuranga), Iringa (Iringa Vijiji na Mufindi), na Njombe (Makete na Wanging'ombe).

Ubunifu huo utawezesha udhibiti wa matumizi ya maji na ukusanyaji wa mapato;

- (iii) imewezesha kampuni changa mbili za Teknolojia na Ubunifu ambao ni '**Smart Darasa na Dawa Mkononi**' kushiriki katika shindano la ubunifu ambalo lilifanyika nchini Afrika Kusini lenye lengo la kuendeleza ubunifu. Aidha, shindano hilo lilishirikisha waanzilishi 13 kutoka Namibia, Afrika Kusini, Botswana na Zambia ambapo ubunifu wa '**Dawa Mkononi**' kutoka Tanzania uliibuka mshindi wa pili; na
- (iv) imepima jumla ya sampuli 743 kutoka kwa wakulima na watafiti kama ifuatavyo: sampuli za udongo 333, mbolea za viwandani mbili, maji 11, na mimea 397 ili kuongeza tija ya uzalishaji katika kilimo.

67. *Mheshimiwa Spika*, Serikali kupitia Tume ya Nguvu za Atomiki imeendelea kuimarisha usimamizi na udhibiti wa matumizi ya mionzi ya nyuklia nchini kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imepima sampuli 21,583 za vyakula, mbolea, tumbaku na bidhaa nyingine kati ya 28,000 zilizolengwa kupimwa kutoka mipakani, viwanja vya ndege na bandari ambapo kipimo kilionesha kuwa hakuna uchafuzi wa mionzi. Aidha, imefungua ofisi za udhibiti wa mionzi katika Kanda ya Kusini na Nyanda za Juu Kusini, pamoja na mkoa wa Tabora, Katavi na Morogoro kwa lengo la kusogeza huduma karibu na wananchi;
- (ii) imekagua vituo 184 vyenye vyanzo vya mionzi ambapo vituo 168 vilikuwa katika hifadhidata na vituo vipya 16

kwa lengo la kuhakikisha uwepo wa usalama kwa watumiaji;

- (iii) imepima viwango vya mionzi kwa wafanyakazi 2,062 wanaofanya kazi katika vituo 426 vyenye vyanzo vya mionzi nchini kwa lengo la kuendelea kuimarisha usalama wa wafanyakazi katika maeneo yenye vyanzo vya mionzi. Vilevile, imepima viwango vya mionzi katika mazingira kwenye vituo 29 nchini kwa lengo la kuhakikisha kuwa teknolojia ya nyuklia inatumika bila kuhatarisha usalama wa mazingira; na imefanya ukaguzi wa vituo 42 vinavyotumia vyanzo vya mionzi isiyoayonisha (Non – Ionizing Radiation) kwa lengo la kuendelea kubaini na kuimarisha usalama wa wakazi wa maeneo husika;
- (iv) imepima sampuli za hewa na kichungi safi cha *Germanium* kupitia kituo cha kupima uchafuzi wa hewa katika anga unaotokana na majoribio ya silaha za nyuklia chini ya mkataba wa kimataifa wa *Comprehensive Nuclear Test - Ban Treaty (CTBT)* for *Non - Proliferation Test (NPT)* of nuclear weapons ambapo takwimu za *spectrometry* zilionesha kuwa hapakuwa na majoribio ya nyuklia;
- (v) imetoa jumla ya leseni 314 ambapo leseni 220 za kumiliki na kutumia vyanzo vya mionzi, 62 za uingizaji (import); saba za kupeleka nje ya nchi (export); na leseni 25 kwa ajili ya usafirishaji wa mionzi. Vilevile, imesajili vituo 43 vinavyotumia vyanzo vya mionzi kwa lengo la kuendelea kuongeza wigo wa matumizi salama ya teknolojia ya nyuklia nchini; na

(vi) imeendelea na ujenzi wa ofisi na maabara ya mradi wa kuhifadhi mazao ya kilimo ikiwemo vyakula viharibikavyo kirahisi, vifaa tiba na vya viwandani Dar es Salaam kwa kutumia teknolojia ya mionzi ambapo ujenzi umefikia asilimia 63. Vilevile, imeendelea na ujenzi wa ofisi na maabara za kupima mionzi katika kanda ya Arusha, Dodoma, Mwanza na Zanzibar ambapo Arusha na Dodoma ujenzi umefikia asilimia 99, maabara Mwanza asilimia 86; ofisi Mwanza asilimia 84 na maabara Zanzibar asilimia 75.

h. Kuimarisha na Kuendeleza Tafiti na Matumizi ya Matokeo yake katika Ajenda ya Maendeleo

68. *Mheshimiwa Spika*, Serikali inatambua umuhimu wa utafiti na matumizi yake katika kutatua changamoto mbalimbali za jamii na kuchangia maendeleo ya nchi. Katika kufikia azma hiyo, Serikali imeendelea kuimarisha uwezo wa ndani wa kufanya utafiti na kutumia matokeo ya utafiti kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imegharamia utafiti katika maeneo 21 ya sekta ya Mazingira, Usindikaji wa Mazao ya Kilimo na Mifugo, TEHAMA, Uvuvi, Maliasili na Afya kuititia Mfuko wa Taifa wa Uendelezaji Sayansi na Teknolojia (MTUSATE);
- (ii) imetoa mafunzo kwa viongozi 21 kuhusu uendelezaji na utekelezaji wa Kigoda cha Utafiti (Research Chair) kutoka katika Taasisi za Utafiti na Vyuo Vikuu, Wizara ya Fedha na Mipango Zanzibar, Tume ya Mipango - ZPC na Sekta Binafsi (Bakhresa group na TANOIL) ili kubaini na kuimarisha utafiti katika maeneo ya Uchumi wa Bluu,

Uchumi wa Kidijiti, Kilimo, Chakula, Lishe na sekta ya Afya na mabadiliko ya miundo;

- (iii) imeendeleza vigoda vyta utafiti kutoka Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo na Taasisi ya Sayansi na Teknolojia ya Afrika ya Nelson Mandela. Vigoda hivyo vimelenga kutengeneza chanjo ya malaria na magonjwa ya mlipuko yanayoambukizwa na Wanyama;
- (iv) imetua machapisho 1,836 kupitia Taasisi za Elimu ya Juu katika majarida ya Kitaifa, Kikanda na Kimataifa na kuchangia katika kuvitangaza (*Visibility*) Vyuo hivyo; na
- (v) imeandaa Mwongozo wa Uhawilishaji wa Teknolojia; Mwongozo wa Uendeshaji wa Kamati za Maadili ya Utafiti katika Taasisi; na Mwongozo wa Kitaifa wa Kujumuisha Masuala ya Jinsia (National Framework for Gender Mainstreaming) katika utafiti na ubunifu. Miongozo hiyo inalenga kuboresha uratibu, uendeshaji, usimamizi na ushirikishwaji katika masuala ya utafiti na ubunifu nchini.

69. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kuanzisha, kuratibu na kusimamia miradi mbalimbali ya utafiti na ubunifu katika taasisi za Elimu ya Juu na Sayansi na Teknolojia kwa lengo la kuongeza maarifa na kutatua changamoto katika jamii. Azma hiyo imefikiwa kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imefanya miradi ya utafiti 418 kati ya 252 iliyolengwa kufanyika katika Vyuo Vikuu, Vyuo Vikuu Vishiriki na Taasisi za Utafiti na Maendeleo. Aidha, imetua vibali 219 vyta utafiti katika maeneo ya Sayansi, Afya, Kilimo,

Mifugo, Sayansi ya Jamii, Uhandisi, TEHAMA, Uvuvi na Sanaa;

- (ii) imefanya ufuutiliaji na tathmini ya miradi 10 ya utafiti katika Sekta ya Maji, Afya, Kilimo na Mifugo inayofadhiliwa na Shirika la Kimataifa la Nguvu za Atomiki (IAEA) na kuratibiwa na Tume ya Nguvu za Atomiki Tanzania. Lengo lilikuwa ni kubaini endapo utekelezaji wa miradi hiyo unafanyika kulingana na makubaliano; na
  - (iii) imeratibu na kusimamia utendaji wa mradi wa vituo vinne vya umahiri "*African Centres of Excellence (ACE – II)*" unaotekeliza katika Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo na Taasisi ya Afrika ya Nelson Mandela ya Sayansi na Teknolojia. Lengo la kuanzishwa kwa vituo hivyo ni kujenga uwezo wa utoaji wa Elimu ya Juu na kufanya utafiti katika masuala ya Afya na Baiolojia ya Molekuli; Kilimo; Maji na Nishati Jadidifu.
- 70. *Mheshimiwa Spika*,** ili kuhamasisha wataalamu kuandika na kuchapisha kazi za utafiti, Serikali imeandaa Mwongozo wa Utoaji Tuzo kwa Watafiti watakao chapisha utafiti wao katika Majorida yenye hadhi ya Kimataifa '*High Impact Factor Journals*' katika Fani za Sayansi Asilia na Tiba.

D. TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA TUME YA TAIFA YA UNESCO (FUNGU 18)

71. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2022/23, Serikali kupitia Tume ya Taifa ya UNESCO imetekeleza yafuatayo:

- (i) imetoa mafunzo kwa washiriki 23 kutoka vyombo vya habari, wawakilishi wa Serikali kutoka Idara ya Habari Maelezo na wanachuo kutoka chuo Kikuu cha SUZA kuhusu nafasi ya vyombo vya habari katika kukuza utawala wa haki na sheria;
- (ii) imeratibu mkutano wa uhamasishaji wa kupinga mila potofu hususan ukeketaji kwa wanawake kwa Washiriki 33 katika Halmashauri ya Wilaya ya Hanang' mkoani Manyara;
- (iii) imeendesha warsha ya kuwajengea uwezo Viongozi wa Kata katika Halmashauri ya Wilaya ya Masasi kuhusu usawa wa kijinsia katika muktadha wa elimu ya uraia wa kidunia (Global Citizenship Education);
- (iv) imeratibu mafunzo dhidi ya mapambano ya matumizi ya dawa za kuongeza nguvu na mbinu haramu michezoni kwa kushirikiana na Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo ambapo washiriki 230 wakiwemo wakufunzi, viongozi wa michezo, wanamichezo na watunga sera walishiriki;
- (v) imenunua samani za ofisi za watumishi 20 wapya; na inaendelea na hatua za mwisho za kusimika Mfumo wa Serikali Mtandao (e-GA);

- (vi) imetathmini utekelezaji wa mkataba unaohusu urithi wa utamaduni usioshikika (Mkataba wa UNESCO wa 2003) ambapo matokeo ya tathmini hiyo yalipendekeza Mwenge wa Uhuru, sherehe za kimila za mwaka – Kogwa (Tambiko la kimila linalofanyika kila mwaka Makunduchi, Zanzibar) kuwa sehemu ya urithi usioshikika;
- (vii) inaendelea na tathmini ya mpango wa kujumuisha eneo la “Speak Gulf” kuwa sehemu ya Hifadhi ya Taifa ya Serengeti kuwa chanzo kikuu cha maji wakati wa kiangazi ukiacha Mto Mara;
- (viii) imeshirikiana na Ubalozi wa Tanzania nchini Ufaransa na Mwakilishi wa kudumu wa Tanzania katika UNESCO kuratibu maadhimisho ya siku ya Kiswahili Duniani yaliyofanyika kwa mara ya kwanza katika Makao Makuu ya UNESCO nchini Ufaransa tarehe 7 Julai, 2022; na
- (ix) imeendelea kufanya utambuzi wa Taasisi zinazokidhi vigezo vya kujiunga na Mitando ya Elimu ya UNESCO. Vilevile, imehuisha mikataba minne inayohusiana na Elimu ya Juu.

E. MWELEKEO WA UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2023/24

72. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2023/24, Wizara imepanga kutekeleza vipaumbele vitano vyenye lengo la kuongeza ubora wa elimu, kuwezesha vijana wa Kitanzania kupata maarifa, ujuzi, kujiamini, kujajiri na kuajirika.

73. *Mheshimiwa Spika*, vipaumbele vyta Wizara kwa mwaka wa fedha 2023/24 ni kama vifuatavyo:

- (i) Kukamilisha mapitio ya Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka 2014 na Mitaala ya Elimu na kuanza utekelezaji;
- (ii) Kuongeza fursa na ubora wa mafunzo ya amali (Ufundji) katika elimu ya sekondari na vyuo vyta Kati vyta Amali;
- (iii) Kuongeza fursa na ubora wa Elimu ya Msingi na Sekondari;
- (iv) Kuongeza fursa na ubora wa Elimu ya Juu; na
- (v) Kuimarisha uwezo wa nchi katika Utafiti, Matumizi ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu ili kuchochaea ujenzi wa uchumi wa viwanda.

a. Kukamilisha Mapitio ya Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka 2014 na Mitaala ya Elimu

74. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itakamilisha mapitio ya Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka 2014 na Mitaala ya Elimu na kuanza utekelezaji wake kwa lengo la kuimarisha maarifa na ujuzi kwa wahitimtu wa ngazi zote za elimu. Sambamba na kukamilisha mapitio ya sera na mitaala ya elimu, Serikali itatekeleza yafuatavyo:

- (i) itafanya mapitio na marekebisho ya sheria ya elimu kwa kuzingatia maelekezo ya Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka 2014 Toleo la 2023 na sheria mbalimbali za Taasisi za Elimu ili iendane na mahitaji ya toleo jipya la sera pamoja na mitaala; na
- (ii) itaandaa Mwongozo wa Chakula na Lishe pamoja na Mwongozo wa Utunzaji wa Mazingira katika Taasisi za Elimu ya Ufundu na Mafunzo ya Ufundu Stadi kwa lengo la kuhakikisha kuwa viwango vya utolewaji wa chakula katika vyuo vinatekelezwa ipasavyo na watoa huduma.

b. Kuongeza Fursa na Ubora wa Mafunzo ya Amali (Ufundu na Ufundu Stadi) kwa Sekondari na Vyuo vya Kati vya Amali

75. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuboresha mafunzo ya Amali (Ufundu na Ufundu Stadi) kwa shule za sekondari na vyuo vya ualimu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itawezesha ukarabati shule za sekondari za ufundu na kuzipatia vifaa vya kujifunzia na kufundishia; Aidha, itaendelea kukiwezesha Chuo cha Ualimu Kleruu na Mtwara Ufundu kuendelea kutoa mafunzo ya ualimu wa ufundu kwa lengo la kuongeza walimu wa ufundu nchini;
- (ii) itaboresha vyuo vya ualimu 10 ikiwa ni pamoja na chuo cha ualimu Mtwara Kawaida na Mtwara ufundu na kuwawezesha walimu tarajali kupata mafunzo ya Shahada ya Amali kwa kutumia wahitimu wa Vyuo vya Ufundu (TET) na Vyuo vya Elimu na Mafunzo ya Ufundu Stadi (VET); na

(iii) itajenga karakana 10 na kuweka mitambo na vifaa katika vyuo vya ualimu ambavyo ni: Kitangali, Ndala, Nachingwea, Kleruu, Mtwara (U), Mpwapwa, Korogwe, Dakawa, Bunda na Kabanga kwa lengo la kuimarisha utoaji wa mafunzo ya elimu ya ufundi kwa vitendo.

76. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuongeza fursa za elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi nchini kwa kuendelea kusajili na kudahili wanafunzi katika vyuo vya Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi. Katika kufikia azma hiyo, yafuatayo yatatekelezwa:

- (i) itasajili vyuo 130 vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi na hivyo kuwa na jumla ya vyuo 485 vya elimu ya ufundi na vyuo 973 vya mafunzo ya ufundi stadi ambavyo vitaongeza idadi ya wanachuo kutoka 380,748 hadi kufikia 680,000. Aidha, usajili wa vyuo hivyo utaongeza fursa ya mafunzo kutoka kwa wahitimu katika ngazi mbalimbali za elimu pamoja na mwananchi yejote anayejua kusoma na kuandika kwa lengo la kuwajengea uwezo wa kujajiri na kuajirika;
- (ii) itaongeza udahili wa wanafunzi katika vyuo vya elimu na mafunzo ya ufundi stadi kutoka 51,382 hadi 66,459 wakiwemo 5,000 kutoka kwenye mazingira magumu; 1,500 wenye mahitaji maalum; na wajasiriamali 2,000 watakaopatiwa mafunzo kupitia programu ya INTEP; na
- (iii) itadahili wanafunzi 660 katika Chuo cha Ualimu wa Mafunzo ya Ufundi Stadi Morogoro – MVTTC kwa lengo la kuongeza idadi ya walimu wanaofundisha katika Vyuo

vya Elimu na Mafunzo ya Ufundi Stadi na Vyuvo vya Ualimu wa Mafunzo ya Ufundi.

77. *Mheshimiwa Spika*, Katika kusimamia ubora wa Mafunzo ya Amali (Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi), Serikali itaendelea kusimamia kikamilifu shughuli za ithibati, uhakiki wa mitaala na tathmini kwa taasisi na vyuo vya elimu ya ufundu ili ziwe na ubora unaokubalika kitaifa na kimataifa. Katika kufikia azma hiyo Serikali kuititia Baraza la Taifa ya Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi itatekeleza yafuatayo:

- (i) itatoa ithibati kwa vyuo 70 vya elimu ya ufundu na mafunzo ya ufundu stadi kwa lengo la kuwezesha vyuo kukidhi viwango vya utoaji wa elimu bora;
- (ii) itafanya ufuatiliaji, uthibiti na tathmini kwa vyuo 400 vya elimu ya ufundu na mafunzo ya ufundu stadi na kuhakiki mitaala 230 ya vyuo vya elimu ya ufundu na mafunzo ya ufundu stadi ili kuthibiti ubora wa elimu na mafunzo;
- (iii) itahakiki udahili wa wanafunzi 250,000 wa vyuo vya elimu ya ufundu na mafunzo ya ufundu stadi. Aidha, udahili huu utaongeza kiasi kikubwa cha rasilimaliwatu yenye weledi wa kutumika katika uzalishaji viwandani; na
- (iv) itaongeza idadi ya walimu wa amali (mafunzo ya ufundu stadi) katika taasisi za umma kutoka 788 hadi 900 ili kukidhi mahitaji ya walimu wa masomo ya ufundu.

78. *Mheshimiwa Spika*, katika kuwajengea umahiri walimu wa vyuo vya Elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi pamoja na Vyuo vya Maendeleo ya Wananchi ili kuinua ubora wa mafunzo yatolewayo, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itatoa mafunzo kwa walimu takribani 1,300 wa vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi kuhusu ufundishaji wa mitaala inayozingatia umahiri (CBET) kwa lengo la kuwa na walimu mahiri watakaota mafunzo kwa wanachuo ili waweze kujajiri na kuajirika; na
- (ii) itatoa mafunzo kwa wakufunzi 150 wa Taasisi za Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi kwa lengo la kuwaongeza uwezo wa ufundishaji wa mitaala inayoendana na mabadiliko ya teknolojia na mahitaji ya soko la ajira.

79. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha ujuzi kwa watumishi wanaofanya kazi viwandani, Serikali itaendelea kutekeleza programu ya uimarishaji wa ujuzi (Skills Enhancement Programme - SEP) katika makampuni 12. Vilevile, itatoa mafunzo kwa wanagenzi 18,000 kutoka sekta isiyo rasmi na kuwezesha mafunzo ya uanagenzi katika vyuo vya Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi vya mikoa minne.

80. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kutoa mafunzo ya muda mrefu ya Ufundi Stadi kwa washiriki 17,000 katika Vyuo vya Maendeleo ya Wananchi 54 ili kuwawezesha kupata ujuzi na maarifa ya kujajiri au kuajiriwa.

81. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuimarisha matumizi ya teknolojia katika utoaji wa mafunzo ya amali kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itandaa Miongozo miwili ambayo ni *Technology Transfer Manual na Technology commercialization Framework* itakayosaidia katika uingizaji teknolojia sokoni na uhawilishaji katika matumizi;
- (ii) itakamilisha uanzishaji wa programu nne mpya za Ngozi kupitia Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam ambazo ni: *Textile Technology, Fashion and Design Technology, Bio Processing Technology and Post Harvesting Technology* kwa lengo la kuzalisha wataalam; na
- (iii) itawezesha upatikanaji wa ekari 200 za ardhi kwa ajili ya upanuzi wa kampasi ya Myunga – Songwe ya Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam (DIT) pamoja na ununuzi wa basi kwa ajili ya kuwezesha mafunzo viwandani katika kampasi hiyo.

82. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuhakikisha kuwa Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi nchini inatolewa kwa vitendo kwa lengo la kukuza na kuendeleza ujuzi na umahiri. Katika kufikia azma hiyo itatekeleza yafuatayo:

- (i) itarasimisha ushirikiano na taasisi/mashirikia 60 kutoka sekta rasmi kwa lengo la kuongeza fursa kwa wanafunzi na walimu wa elimu ya mafunzo ya ufundi stadi ili kuwezesha wanafunzi kupata mafunzo kwa vitendo katika maeneo ya kazi;
- (ii) itanunua vifaa vyaa kisasa vitakavyotumika katika maabara ya udongo, maji na mimea katika Chuo cha Ufundi Arusha ili kuongeza uzalishaji na utoaji wa ushauri wa kitaalamu; na

- (iii) itaongeza ushirikiano na wadau mbalimbali wa kitaifa na kimataifa kama ifuatavyo: ndani ya nchi kutoka 23 hadi 26; kanda ya Afrika Mashariki kutoka 42 hadi 44 na kimataifa kutoka 39 hadi 43 kuititia Taasisi ya Sayansi na Teknolojia ya Nelson Mandela.

83. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuhakikisha kuwa inawezesha upatikanaji wa vifaa vya kufundishia katika Vyuo vya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itanunua vifaa vya msingi vya mafunzo ya Ufundi Stadi katika vyuo vitano ambavyo ni; Mwanza, Newala, Ndolage, Songea na Makete kwa lengo la kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji kwa vitendo na kukuza ujuzi;
- (ii) itanunua na kusambaza kompyuta 700 katika vyuo vya Elimu ya Mafunzo ya Ufundi Stadi kwa ajili ya kuimarisha mafunzo ya TEHAMA, pamoja na kukamilisha uunganishaji wa mfumo wa mawasiliano ndani na nje; na
- (iii) itanunua vifaa vya kisasa vya maabara ili kuboresha utoaji wa mafunzo katika fani za Sayansi na Teknolojia ili kuendana na mabadiliko ya teknolojia duniani katika Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia cha Mbeya.

84. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuwakutanisha wadau wa elimu na mafunzo ya ufundi stadi ili kubadilishana uzoefu na kupendekeza namna bora ya kuendeleza ubunifu unaopatikana nchini.

- 85.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaendelea na ujenzi wa vyuo vya ufundi stadi 64 katika wilaya ambazo hazina vyuo hivyo pamoja na ujenzi wa Chuo cha Mkao wa Songwe na itaanza kutoa mafunzo ya amali katika vyuo 29 vilivyokamilika. Vilevile, itakamilisha ujenzi wa awamu ya kwanza ya Chuo cha Ufund Dodoma ambapo kukamilika kwa awamu hiyo kutawezesha kudahili wanafunzi 1,500.
- 86.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaendelea kuongeza fursa za mafunzo ya ufundi na kuboresha miundombinu ya vyuo vya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi kwa kutekeleza yafuatayo:
- (i) itaanza ujenzi wa jengo la ofisi ya Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufund Stadi - NACTVET na jengo la ofisi ya Mamlaka ya Elimu na Mafunzo ya Ufund Stadi – VET jijini Dodoma ili kuondoa gharama za pango;
  - (ii) itaendelea na ujenzi wa vyuo vipyta vya Elimu na Mafunzo ya Ufund Stadi katika Wilaya ya Kigamboni na Karagwe. Aidha, itaongeza miundombinu mbalimbali katika vyuo sita vya Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufund Stadi kama ifuatavyo: Mabweni mawili, bwalo la chakula na nyumba ya mtumishi katika Chuo cha Namtumbo; Mabweni, nyumba ya mkuu wa chuo, bwalo na jiko katika Chuo cha Ileje; Karakana nne kwa ajili ya fani ya umeme, ufundi bomba, ufundi magari na ujenzi katika Chuo cha Kihonda; Madarasa, jengo la utawala, nyumba mbili za watumishi, karakana ya kompyuta, uchomeleaji na uungaji vyuma, kibanda cha mlinzi na bweni katika Chuo cha Oljoro – Arusha; Mabweni

mawili, bwalo na jiko katika Chuo cha Kanadi; Bweni na nyumba mbili katika Chuo cha Nyamidaho;

- (iii) itakamilisha ujenzi wa kafeteria na uwekaji wa mfumo wa usambazaji wa maji safi kwenye nyumba za watumishi katika Chuo cha Ualimu wa Mafunzo ya Ufundı Stadi Morogoro na maabara ya sayansi katika chuo cha VETA mkoa wa Lindi;
- (iv) itaanza awamu ya kwanza ya ujenzi wa maktaba ya kisasa katika Chuo cha Ufundı Arusha itakayokuwa na uwezo wa kuhudumia watumiaji 1,500 kwa wakati mmoja;
- (v) itaanza ujenzi wa mtambo wa kufua umeme kwa kutumia nguvu za maji (turbine) katika Kituo cha Mafunzo Kikuletwa kwa ajili ya kutoa mafunzo kwa vitendo katika Chuo cha Ufundı Arusha;
- (vi) itakamilisha ujenzi wa miundombinu katika chuo cha ufundı Arusha kama ifuatavyo: madarasa matano; mabweni mawili; ukumbi wa mihadhara; karakana tatu; maabara; jengo la makazi linaloweza kutumiwa na watumishi 10; jengo la utawala; maktaba; chumba cha usanifu; na ukumbi wa mikutano. Vilevile, itaongeza miundombinu katika kituo cha mafunzo Kikuletwa na kuweka vifaa tiba vyatolea huduma za afya katika Hospitali ambayo itatumika na wanafunzi wa programu ya vifaa tiba (Biomedical) kwa mazoezi ya vitendo sambamba na kutoa huduma za afya kwa wanafunzi, wafanyakazi na wananchi wa maeneo ya jirani;

- (vii) itaendelea na ujenzi katika Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere kama ifuatavyo: mabweni mawili ya wanafunzi katika Kampasi ya Karume Zanzibar yenyewe uwezo wa kuchukua wanafunzi 1,536 (wanaume 768 na wanawake 768); maktaba yenyewe uwezo wa kuhudumia wanafunzi 2,500 na ukumbi wa miadhara utakaohudumia wanafunzi 1,000 kwa mara moja katika Kampasi ya Kivukoni; jengo la utawala na madarasa yenyewe uwezo wa kuhudumia wanafunzi 1,800 katika kampasi ya Pemba. Vilevile, itagharamia mradi wa hosteli ya wanafunzi katika majengo yaliyokuwa ya NSSF Kijichi pamoja na kuanza ujenzi wa kumbi za miadhara na ofisi za wahadhiri katika Kampasi ya Kivukoni na ukarabati wa miundombinu chakavu ya majitaka, umeme, barabara na majengo;
- (viii) itakamilisha ujenzi katika Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Mbeya kama ifuatavyo: Hosteli mbili za wanafunzi zenyewe uwezo wa kuhudumia wanafunzi 800 kwa wakati mmoja na uwekaji wa samani; jengo la kitaaluma, karakana mbili, jengo la utawala na kituo cha ubunifu na uhaulishaji wa Teknolojia katika kampasi kuu ya Mbeya; jengo la kitaaluma na karakana katika kampasi ya Rukwa;
- (ix) itajenga miundombinu katika Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam kama ifuatavyo: maabara tisa zenyewe uwezo wa kuhudumia wanafunzi 360 kwa wakati mmoja; vyumba vya miadhara vine vyenye uwezo wa kutumiwa na wanafunzi 400 kwa wakati mmoja; Madarasa matano yenyewe uwezo wa kutumiwa na

wanafunzi 200 kwa wakati mmoja; chumba cha mikutano chenye uwezo wa kuhudumia watu 55, ofisi 52 zenyne uwezo wa kuhudumia watumishi 98; chumba cha ubunifu chenye uwezo wa kutumiwa na wanafunzi 63; ukumbi wa mikutano wenye uwezo wa kuhudumia watu 400; mabweni mawili yenyne uwezo wa kuchukua wanafunzi 300 (wanawake 150 na wanaume 150). Vilevile, itakarabati mabweni sita, bwalo pamoja na miundombinu ya maji taka;

- (x) itajenga miundombinu ya kufundishia na kujifunzia katika kampasi ya DIT-Mwanza kama ifuatavyo: ukumbi wa mhadhara wenye uwezo wa kuchukuwa wanafunzi 1,500 kwa wakati mmoja; kiwanda cha kuchakata ngozi chenye uwezo wa kuchakata ngozi 50 kwa siku, kutengeneza jazi 100 za viatu kwa siku pamoja na bidhaa nyingine kama pochi, mikanda na mipira ya miguu; jengo kwa ajili ya ujasiriamali, ubunifu na uhaulishaji wa teknolojia; na jengo la kufundishia (Teaching Complex); na
- (xi) itakarabati na kuboresha karakana nne katika Chuo cha Ualimu wa Mafunzo ya Ufundii Stadi Morogoro; miundombinu ya jiko ili kuwezesha matumizi ya nishati ya gesi katika chuo cha VETA Moshi, Mara, na Pwani. Vilevile, itakamilisha ukarabati wa chuo cha Elimu ya Ufundii na Mafunzo Stadi Dodoma, Dar es Salaam, Dakawa, Mikumi, Mwanza, Kigoma, Mtwara, Wanging'ombe, Kitangiri na Chuo cha Ufundii cha Mafunzo ya Hoteli na Utalii – Njiro.

87. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendeleza dhana ya mafunzo viwandani (Teaching factory) itakayowezesha wahitimu katika kila ngazi kupata ujuzi wa kujiajiri kupitia mafunzo katika viwanda vya kufundishia. Katika kutekeleza azma hii, Serikali itakamilisha ujenzi wa kiwanda cha vipuri vya Bajaji, Fuso na Pikipiki katika Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam.

c. Kuwezesha Ongezeko la Fursa na Ubora wa Elimu ya Msingi na Sekondari

88. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuongeza fursa za Elimu kwa kutoa ithibati kwa shule za msingi, sekondari na vyuo vya ualimu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itasajili shule za msingi na sekondari takribani 560 ambapo awali pekee 20, awali na msingi 380 (Serikali 250 na zisizo za Serikali 130), sekondari 165 (Serikali 135 na zisizo za Serikali 30), chuo cha ualimu kimoja cha binafsi na nyingine kwa kuzingatia maombi yatakayowasilishwa na kukidhi vigezo; na
- (ii) itaanza kusajili shule za msingi, sekondari na vyuo vya ualimu kwa mfumo wa kielektroniki kwa lengo la kuongeza ufanisi na kuwafikia wadau wengi zaidi.

89. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kutoa fursa za elimu na mafunzo kwa wanafunzi wenye mahitaji maalum kwa kuboresha mazingira ya kufundishia na kujifunzia, kutoa ushauri pamoja na utoaji wa mafunzo kazini. Katika kufikia azma hiyo Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itanunua na kusambaza zana na vifaa saidizi kwa wakufunzi, walimu na walimu tarajali wenye mahitaji

maalum ili kuimarisha mazingira ya ufundishaji na ujifunzaji wa elimu maalumu; na

- (ii) itafanya ufuatiliaji na tathmini katika shule zinazopokea wanafunzi wenyе mahitaji maalum kwa lengo la kutoa ushauri wa kitaalamu. Aidha, itatoa mafunzo kwa waangalizi wa wanafunzi ili kuongeza ubora wa huduma kwa wanafunzi wenyе mahitaji maalum.

90. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha mifumo ya ukusanyaji takwimu za walimu, matumizi ya teknolojia na tathmini ya hali ya ufundishaji na ujifunzaji Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itafanya tathmini ya mifumo ya ukusanyaji wa takwimu za walimu ili kuwa na mfumo thabiti utakaosaidia uimarishaji wa mipango na ufuatiliaji wa masuala anuai ya walimu nchini;
- (ii) itafanya tathmini ya kubaini teknolojia za elimu zilizopo na matumizi yake katika kufundishia na kujifunzia na kuchagua teknolojia ambazo zitaboreshwa ili ziweze kuendana na mazingira ya kitanzania. Aidha, itaandaa Mwongozo Jumuishi wa Teknolojia husika kwa lengo la kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji nchini; na
- (iii) itaandaa mwongozo na zana za upimaji wa ujifunzaji wa wanafunzi wa madarasa ya awali (early grade) kwa lengo la kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji.

91. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaendelea kuweka mikakati ya kubaini na kukuza vipaji vyę uandishi unaozingatia ubunifu kwa lengo la kujenga tabia ya kujisomea, kuhifadhi historia, amali za

jamii pamoja na kuimarisha vipaji vya sanaa na michezo. Katika kufikia azma hiyo, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itasimamia utoaji wa Tuzo ya Kitaifa ya Mwalimu Nyerere ya Uandishi unaozingatia ubunifu wenyewe lengo la kuwatambua na kuwazawadia waandishi mahiri katika nyanja za riwaya, hadithi fupi na ushairi kwa lengo la kukuza sekta ya uchapishaji na kuongeza hifadhi ya vitabu katika maktaba zetu nchini,
- (ii) itaratibu mashindano ya uandishi wa insha katika Jumuiya ya Afrika Mashariki na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika ili kukuza ujuzi wa uandishi (writing skills) kwa wanafunzi wa shule za sekondari nchini; na
- (iii) itaendelea kuratibu mashindano ya Michezo na Sanaa kwa Vyuo vya Ualimu Tanzania (UMISAVUTA) kwa lengo la kuibua, kuendeleza na kuimarisha vipaji vya sanaa na michezo kwa wanachuo.

92. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha uthibiti ubora wa elimu katika ngazi ya msingi, sekondari na vyuo vya ualimu, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itaimarisha mfumo wa Uthibiti Ubora wa Shule kwa kufanya ugatuaji kutoka ngazi ya kanda kwenda ngazi ya mikoa kwa ajili ya kusogeza huduma karibu na wadau na kuzifikia asasi nyingi;
- (ii) itafanya tathmini ya jumla katika nyanja zifuatazo: mafanikio ya wanafunzi; ubora wa ufundishaji kwa ujifunzaji na upimaji; ubora wa uongozi na utawala; ubora na mazingira ya shule na matokeo yake katika

ustawi, afya na usalama wa wanafunzi na ushiriki wa jamii katika asasi takribani 6,700 (shule za Awali na Msingi 5,220, Sekondari 1,422; na Vyuo vya Ualimu 58) kwa lengo la kutoa ushauri na mapendekezo kwa ajili ya kuboresha mazingira ya ufundishaji na ujifunzaji;

- (iii) itafanya tathmini ya ufuatiliaji katika asasi 1,280 (Awali na Msingi 1,021; Sekondari 253; na Vyuo vya Ualimu 6) zilizopata matokeo yasioridhisha wakati wa tathmini ya jumla ili kubaini hali ya utekelezaji wa ushauri na mapendekezo yaliyotolewa katika tathmini ya jumla;
- (iv) itanunua magari 12 na kuweka samani katika ofisi 195 za uthibiti ubora wa shule kwa lengo la kuboresha mazingira ya utendaji wa kazi;
- (v) itaendelea kuimarisha mfumo wa uthibiti ubora wa ndani ya shule kwa kuandaa moduli ya Uthibiti Ubora wa Shule kwa lengo la kuimarisha mfumo wa taarifa za Uthibiti Ubora wa Shule kuanzia ngazi ya shule na kuwezesha upatikanaji wa taarifa; na
- (vi) itafanya mapitio ya kiunzi cha uthibiti ubora wa shule na zana zake pamoja na kutoa mafunzo kwa Wathibiti Ubora wa Shule kwa lengo la kuimarisha utendaji kazi wao.

93. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha matokeo ya ujifunzaji na ufaulu wa wanafunzi, Serikali itaendelea kuwajengea uwezo walimu wanaofundisha katika shule za msingi, sekondari pamoja na wathibiti ubora wa shule kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itatoa mafunzo kwa walimu 10,000 wa masomo ya Sayansi na Hisabati wa shule za sekondari Kidato cha 1 – 4; mafunzo ya TEHAMA kwa walimu 4,500 wa shule za sekondari 1,300; mafunzo kuhusu programu ya shule salama kwa wakuu wa shule za Sekondari na Wathibiti Ubora wa Shule 1,378; mafunzo kuhusu unasihi na ulinzi wa mtoto kwa walimu 3,370 wa shule za msingi, sekondari na vyuo vya ualimu; mafunzo kuhusu ufundishaji wa moduli za masomo 18 hatua ya I na II kwa walimu 600 kutoka katika vituo 151 vya Elimu kwa Njia Mbadala kwa lengo la kuongeza umahiri na kurahisisha ufundishaji na ujifunzaji; na
- (ii) itaendelea kuwajengea uwezo walimu 12,000 wa shule za msingi katika upimaji wa stadi za Kusoma, Kuandika na Kuhesabu (KKK) katika mikoa 10 iliyokuwa na wastani wa chini wa stadi hizo kwa lengo la kuboresha ufundishaji na ujifunzaji wa stadi za Kusoma, Kuandika na Kuhesabu.

94. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha Elimu ya Ualimu, Serikali itaendelea kuimarisha maandalizi ya walimu tarajali katika vyuo vya Ualimu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itatoa mafunzo kwa vitendo kwa wanachuo wa Vyuo vya Ualimu zaidi ya 17,000 kwa lengo la kuhakikisha walimu tarajali wanapata stadi stahiki za ufundishaji na ujifunzaji;
- (ii) itatoa mafunzo kazini kwa wakufunzi 250 katika Vyuo vya Ualimu 35 vya Serikali kuhusu TEHAMA, mbinu

shirikishi, usawa wa kijinsia kwa lengo la kuimarisha utoaji wa elimu ya ualimu; na

- (iii) itanunua vifaa vya kufundishia na kujifunzia pamoja na vifaa vya maabara na kemikali katika Vyuo vya Ualimu 35 vya Serikali.

95. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itakamilisha uandaaji wa mitaala ili kuendana na mahitaji ya sasa na kuwezesha wahitimu kuwa na ujuzi na maarifa stahiki kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itaidhinisha mitaala minne na mihtasari 70 ya Elimu ya Awali, Msingi na Sekondari Kidato cha 1-6. Aidha, itaidhinisha mitaala mitatu na mihtasari 15 ya elimu ya ualimu ili kukidhi mahitaji ya sasa katika elimu; Vilevile itaboresha na kuidhinisha mitaala na mihtasari rekebifu kwa ngazi ya Elimu ya Awali, Msingi na Sekondari Kidato cha 1 - 4 kwa lengo la kuwezesha wanafunzi wenye mahitaji maalumu kujifunza kwa umahiri;
- (ii) itaandaa miongozo ya wawezeshaji kuhusu utekelezaji wa mitaala mipya kwa walimu wa ngazi ya elimu ya awali, msingi, sekondari na wakufunzi wa vyuo vya ualimu ili kuwawezesha kutekeleza mitaala kwa ufanisi;
- (iii) itaandaa miongozo ya kufanya tathmini endelevu ili kuwawezesha walimu wa ngazi ya elimu ya awali, msingi na sekondari kukuza umahiri wa wanafunzi wa ngazi husika katika kujifunza; na
- (iv) itaandaa moduli za mafunzo kazini kwa walimu ngazi ya elimu ya awali, msingi, sekondari na wakufunzi wa elimu

ya ualimu ili kukuza umahiri wa uchambuaji wa vipengele vyta mitaala na utekelezaji wake.

96. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuimarisha upatikanaji wa vitabu katika ngazi ya elimu ya awali, msingi na sekondari kwa lengo la kuimarisha uwiano wa kitabu kwa mwanafunzi na hivyo kuboresha ufundishaji, ujifunzaji na kujenga tabia ya kujisomea. Katika kufikia azma hiyo, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itachapa na kusambaza vitabu vyta mitaala na kiongozi cha Mwalimu kwa Elimu ya Awali nakala 6 kwa shule zinazotumia Kiswahili na nakala 6 kwa shule zinazotumia Kiingereza; Darasa la kwanza nakala 6 kwa shule zinazotumia Kiswahili na nakala 6 kwa shule zinazotumia Kiingereza kama lugha ya kufundishia; Darasa la III nakala 12 kwa shule zinazotumia Kiswahili na nakala 12 kwa shule zinazotumia Kiingereza; vitabu vyta mitaala na Kiongozi cha Mwalimu nakala 31 kwa Kidato cha 1; vitabu vyta mitaala na Kiongozi cha Mwalimu nakala 29 kwa kidato cha 5;
- (ii) itachapa na kusambaza vitabu vyta mitaala kama ifuatavyo: Elimu ya Awali masomo 12, Darasa la I na II masomo 24, Darasa la III masomo 24, Sekondari Kidato cha 1- 4 masomo 31; na Kiongozi cha Mwalimu nakala 108 na miongozo 42 ya kufundishia Elimu ya Awali, Darasa la I na II, Darasa la III hadi la VI na Sekondari Kidato cha 1 - 4;
- (iii) itachapa na kusambaza vitabu vyta mitaala katika maandishi yaliyokuzwa kwa ajili ya Elimu ya Awali,

Darasa la I na III, Sekondari Kidato cha 1 na Elimu ya Ualimu kwa masomo 67 kwa ajili ya wanafunzi wenyewe uoni hafifu na vitabu vya nukta nundu masomo 67 kwa ajili ya wanafunzi wasioona kwa lengo la kuboresha ufundishaji na ujifunzaji kwa watoto wenyewe mahitaji maalum; na

- (iv) itabdalisha vitabu sita vya Elimu ya Awali na vitabu sita vya kiada vya Darasa la I kuwa katika maandishi yaliyokuzwa na nukta nundu kwa ajili ya wanafunzi wenyewe uoni hafifu na wasioona.

97. *Mheshimiwa Spika*, katika kuongeza idadi ya vitabu vya ziada na rejea vitakavyosaidia walimu na wanafunzi kukuza uelewa wa mada mbalimbali, Serikali itatathmini vitabu vya ziada na rejea kutoka kwa waandishi binafsi. Aidha, itawezesha uchapaji wa vitabu vya Viongozi mbalimbali wa Kitaifa kwa lengo la kukuza uzalendo na maarifa kwa wanafunzi. Vitabu hivyo ni pamoja na: Maisha ya Benjamin William Mkapa; Kitabu cha Maisha ya Alli Hassan Mwinyi; Kitabu cha Mwalimu Julius Kambarage Nyerere – Shivji, Shida na Makalla; na *38 Reflections on Mwalimu Nyerere by Mark Mwandosya and Balozi Mwapachu*.

98. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji kwa njia ya TEHAMA kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itaboresha mfumo wa kufundishia na kujifunzia kwa Elimu ya Sekondari na kuandaa maudhui ya kidijiti yatakayoimarisha ufundishaji na ujifunzaji kwa kutumia TEHAMA; na

- (ii) itaendelea kuimarisha utoaji wa Mafunzo Endelevu ya Walimu Kazini (MEWAKA) kwa kutumia TEHAMA kupitia mfumo wa kujifunzia na kufundishia (Learning Management System) unaopatikana kwa anuani ya <https://tcpd.tie.go.tz>. Utaratibu huu utasaidia kuwafikia walimu wengi na kupunguza gharama za mafunzo ya ana kwa ana.
- 99.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaendelea kufanya tafiti katika ngazi ya elimu msingi, Sekondari na vyuo vya ualimu kwa lengo la kuboresha utendaji kazi na kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji kwa kutekeleza yafuatayo:
- (i) itafanya utafiti katika maeneo matatu na itatoa ushauri elekezi katika maeneo ya Uongozi na Usimamizi wa Elimu kwa lengo la kutatua changamoto zinazojitokeza katika eneo la uongozi na usimamizi wa elimu;
  - (ii) itafanya utafiti katika maeneo mawili ya tathmini ya upimaji wa Elimu ya Sekondari Kidato cha Pili ili kuboresha ufundishaji na ujifunzaji; na
  - (iii) itafanya utafiti tatuzi katika maeneo matatu ya kielimu katika Shule za Msingi, Sekondari na Vyuo vya Ualimu kwa ajili ya kubaini mafanikio na changamoto za utoaji wa elimu nchini na kutoa mapendekezo stahiki.
- 100.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kuongeza fursa ya upatikanaji wa elimu na kuboresha miundombinu ya kufundishia na kujifunzia katika ngazi ya elimu ya msingi, sekondari na vyuo vya ualimu. Serikali kupitia Wizara na Taasisi zake itatekeleza yafuatayo:

- (i) itawezesha ujenzi wa vyumba 90 vya madarasa katika shule 20 za msingi na shule 10 za sekondari, matundu ya vyoo 360 katika shule 15 za Sekondari, mabweni 10 ya wasichana yenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 120 kila moja katika shule 10 za sekondari, nyumba 38 za walimu katika shule 10 za msingi na sekondari, na maabara 20 za sayansi katika shule 10 za sekondari. Vilevile, itawezesha ujenzi wa miundombinu katika shule 10 za wanafunzi wenye mahitaji maalum (Mabweni 3, madarasa 14 na matundu ya vyoo 70) kupitia Mamlaka ya Elimu Tanzania;
- (ii) itawezesha ujenzi wa vyoo, miundombinu ya maji na usafi wa mazingira katika shule za msingi 450; na
  - (i) itakarabati miundombinu ya maabara za kilimo, sayansi, lugha na sayansi kimu katika vyuo saba vya Ualimu vya Serikali ili kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji wa masomo hayo kwa vitendo. Aidha, itaendelea kuunganisha vyuo vya ualimu 11 vya Serikali katika Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano.

101. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuimarisha huduma za maktaba nchini kwa lengo la kuamsha ari ya Watanzania kupenda kujisomea na kuelimika. Katika kufikia azma hiyo, Serikali kupitia Bodi ya Huduma za Maktaba Tanzania itatekeleza yafuatayo:

- (i) itaandaa Sera ya Taifa ya Huduma za Maktaba na Uendeshaji nchini kwa lengo la kuongeza uelewa wa kanuni, taratibu na miongozo ya huduma za maktaba na uendeshaji; na

- (ii) itanunua na kuweka samani katika maktaba 43 nchini kwa lengo la kuboresha mazingira ya usomaji na ujifunzaji pamoja na kuongeza idadi ya watumiaji.

102. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaendelea kujenga na kukarabati miundombinu ya maktaba kwa lengo la kuboresha mazingira ya kujisomea na kujifunza kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itaendelea na ujenzi wa jengo la maktaba ya Taifa Makao Makuu Dodoma litakalohifadhi nyaraka na machapisho kwa lengo la kutunza historia, maarifa, maadili, mila na desturi za Mtanzania;
- (ii) itajenga maktaba ya Mkoa wa Singida ambayo itawezesha upatikanaji wa huduma za maktaba kwa wananchi zikiwemo huduma za rejea (reference sections), usomaji, kujifunza, utafiti na sehemu za huduma za jamii ikiwemo michezo ya watoto;
- (iii) itakamilisha ujenzi wa maktaba ya kumbukumbu ya John Pombe Magufuli – Chato na kuweka miundombinu ya TEHAMA, samani, mfumo wa maji taka, umeme wa nishati ya jua pamoja na kuchimba kisima;
- (iv) itaendelea na ukarabati wa Maktaba Kuu ya Taifa (National Central Library) Dar es Salaam na kuanza ukarabati wa Maktaba ya Mkoa wa Tanga, Mtwara, Musoma na Mbeya; na
- (v) itakarabati miundombinu ya Chuo cha Ukutubi na Uhifadhi Nyaraka (SLADS) – Bagamoyo kwa lengo la kuboresha mazingira ya kujifunzia na kufundishia.

103. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha wanafunzi waliokatisha masomo kutohana na sababu mbalimbali wanapata fursa ya elimu, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itafanya ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa Mwongozo wa Kuwarejesha Shulenii Wanafunzi Waliokatisha Masomo katika Elimu ya Msingi na Sekondari kwa sababu mbalimbali kwa lengo la kubaini changamoto za utekelezaji wake; na
- (ii) itachapa moduli 18 za masomo kwa Hatua ya I na II kwa ajili ya vituo 151 vya elimu ya sekondari kwa Njia Mbadala ili kuongeza fursa za upatikanaji na mazingira ya ufundishaji na ujifunzaji.

104. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kutekeleza mkakati wa kitaifa wa kukuza na kuendeleza kisomo na elimu kwa umma kwa kuanzisha madarasa 1,000 ya kisomo yanayolenga kuongeza fursa za upatikanaji wa Elimu ya Watu Wazima. Aidha, itaendelea kutoa mafunzo ya kuwajengea ujuzi vijana 12,000 kupitia Mpango wa elimu changamani kwa walio nje ya shule awamu ya pili (IPOSA).

105. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha uongozi na usimamizi wa elimu nchini, Serikali kupitia Wakala wa Maendeleo ya Uongozi wa Elimu itatekeleza yafuatayo:

- (i) itatoa mafunzo ya muda mfupi ya uongozi na usimamizi wa elimu kwa walimu wakuu 6,500 wa shule za msingi kwa lengo la kuwajengea uwezo wa kusimamia ufundishaji na ujifunzaji; na

(ii) itadahili walimu 2,047 katika ngazi ya Astashahada; na Stashahada ya Uongozi na Usimamizi wa Elimu na Uthibiti Ubora wa Shule katika kampasi ya Bagamoyo, Mbeya na Mwanza. Aidha, itadahili walimu 120 katika Shahada ya Usimamizi wa Elimu.

106. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha mazingira ya utoaji mafunzo ya usimamizi wa elimu, Serikali kupitia Wakala wa Maendeleo ya Uongozi wa Elimu, itajenga kumbi za miadhara katika kampasi ya Bagamoyo na Mwanza zenyenye uwezo wa kuchukua wanachuo 1,000 kila moja. Aidha, itakarabati majengo matatu katika kampasi ya Bagamoyo kwa lengo la kuongeza udahili kwa mafunzo ya muda mrefu na mfupi.

107. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali kupitia Baraza la Taifa la Mitihani Tanzania itaendelea kufanya upimaji na tathmini ya Elimu ya Msingi, Sekondari na Vyuvo vyia Ualimu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itaendesha Mtihani wa Upimaji wa Kitaifa wa Darasa la Nne kwa wanafunzi 1,815,792 wanaotarajiwa kufanya mtihani wa upimaji mwezi **Oktoba, 2023**;
- (ii) itaendesha Mtihani wa Kumaliza Elimu ya Msingi kwa watahiniwa 1,537,171 wanaotarajiwa kufanya mtihani mwezi **Septemba, 2023**;
- (iii) itaendesha Mtihani wa Upimaji wa Kitaifa wa Kidato cha Pili kwa wanafunzi 691,078, Kidato cha Nne kwa watahiniwa 610,330 na mtihani wa Maarifa kwa watahiniwa 8,500 wanaotarajiwa kufanya mtihani mwezi **Novemba, 2023**;

- (iv) itaendesha Mtihani wa Kidato cha Sita kwa watahiniwa 94,920 na watahiniwa 8,505 kwa ngazi ya Cheti na Stashada ya Ualimu wanaotarajiwa kufanya mtihani mwezi **Mei, 2024**;
- (v) itaendesha Upimaji wa Sampuli wa Umahiri wa Kusoma, Kuandika na Kuhesabu (KKK) kwa sampuli ya wanafunzi wa Darasa la Pili mwezi **Januari 2024**; na
- (vi) itachapa na kusambaza vitabu vya tathmini ya upimaji na mitihani ya Kitaifa katika ngazi ya Elimu ya msingi na sekondari.

d. Kuongeza Fursa na Ubora wa Elimu ya Juu

108. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itahuisha mitaala ya Elimu ya Juu kwa lengo la kuwezesha wahitimu kupata ujuzi wenye kuendana na mipango ya nchi, kikanda na kimataifa. Aidha, itaendelea kuziwezesha Taasisi za Elimu ya Juu kushiriki katika agenda ya maendeleo kuitia utafiti wenye kutatua changamoto katika jamii na kuvutia wanafunzi na Wahadhiri kutoka nje ya nchi.

109. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaratibu na kuongeza fursa za ufadhili wa masomo kwa wanafunzi wa Elimu ya juu kama ifuatavyo:

- (i) itatoa nafasi 100 za ufadhili wa masomo kutoka nchi rafiki na mashirika mbalimbali nje ya bara la Afrika kwa wanafunzi wa elimu ya juu; na
- (ii) itahuisha kanzidata ya mfumo wa ufadhili (scholarship portal) kwa wanafunzi wanaopata ufadhili wa masomo

ndani na nje ya nchi. Lengo ni kuunganisha mifumo ya taarifa za wanafunzi wote wanaosoma nje ya nchi.

110. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaendelea na uthibiti ubora wa elimu katika ngazi ya Elimu ya Juu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itaratibu udahili na kuhakiki maombi ya wanafunzi 135,000 wa mwaka wa kwanza wanaotarajiwa kuomba udahili katika vyo vya Elimu ya Juu kwa lengo la kujiunga na programu mbalimbali za masomo kwa ngazi ya Astashahada, Stashahada, Shahada ya Awali na Umahiri;
- (ii) itasajili na kukagua Asasi 15 zinazoratibu wanafunzi wanaokwenda kusoma nje ya nchi kwa lengo la kuzitambua na kuzisajili zitakazokidhi vigezo kupitia Tume ya Vyuo Vikuu Tanzania;
- (iii) itakagua na kufanya tathmini na ufuutiliaji wa Vyuo Vikuu 36 kwa lengo la kuhakiki ubora; na
- (iv) itafanya tathmini ya tizo 3,000 zilizotolewa katika vyo vikuu vya nje na kuzitambua zitakazokidhi vigezo pamoja na kufanya tathmini ya programu 200 za masomo mbalimbali katika Vyuo Vikuu nchini na kuzipa ithibati kwa zitakazokidhi vigezo.

111. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaboresha ukusanyaji na utoaji taarifa za elimu ya juu kwa kuimarisha mifumo ya TEHAMA ya Tume ya Vyuo Vikuu kwa lengo la kurahisisha upatikanaji wa taarifa kwa wakati na matumizi yake katika kupanga mipango na kufanya maamuzi.

112. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuwezesha wanafunzi wa Tanzania wenyewe uhitaji na stahiki ya kupata mkopo kwa ajili ya elimu ya juu, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itaongeza fursa za mikopo kwa wanafunzi wa Elimu ya Juu kutoka 202,877 hadi 210,169;
- (ii) itaendelea kusajili wanafunzi 72,361 wa mwaka wa kwanza katika mfumo wa malipo wa kidijitali (DIDiS);
- (iii) itaboresha mfumo Jumuishi wa Usimamizi wa Mikopo na utunzaji wa nyaraka (iLMS, MUSE, DIDis) *Gateway*, OLAMS, MEL na eDMS kuwa wenyewe ufanisi na tija;
- (iv) itaendelea kutoa fursa za Elimu ya Juu kwa wanafunzi wenyewe ufaulu uliojipambanua kutoka wanafunzi 593 hadi 1200 kupitia Samia Skolashipu;
- (v) itatoa ufadhilli wa masomo kwa wanafunzi 50 kupitia Chuo kikuu cha Dar es Salaam, wanafunzi 20 kupitia Chuo Kikuu cha Dodoma wenyewe ufaulu wa juu kwenye masomo ya Sayansi, Teknolojia, Uhandisi na Hisabati hususani wanafunzi wa kike waliohitimu mtihani wa Taifa Kidato cha Sita; na
- (vi) itaendelea kukusanya madeni ya mikopo ya kiasi cha **Shilingi Bilioni 230** kutoka kwa wanufaika na kutambua wanufaika wapya **40,000** ambapo **asilimia 30** watatoka katika sekta isiyo rasmi. Aidha, itakagua waajiri **8,000** kwa lengo la kutambua na kukusanya marejesho kutoka kwa wanufaika.

- 113.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaboresha mafunzo ya udaktari na kuongeza utoaji huduma katika vitengo mbalimbali vya Chuo Kikuu cha Afya na Sayansi Shirikishi Muhimbili ikiwemo shule ya meno na kuendelea na mradi wa ujenzi wa Kliniki ya Uporoto (Uporoto Polyclinic) kwa lengo la kuimarisha mazingira ya kufundishia, utafiti na kutoa huduma za tiba kwa jamii. Vilevile, itaimarisha miundombinu ya kufundishia katika kituo cha umahiri cha magonjwa ya moyo na mishipa ya damu kampasi ya Mloganzila. Aidha, itakarabati Kituo cha Kufundishia na Utafiti cha Bagamoyo (Bagamoyo Training Unit) katika chuo hicho.
- 114.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaendelea kuimarisha ushirikiano na mataifa mengine katika uendelezaji wa Elimu ya Juu nchini kwa kutoa ufadhilli wa wanafunzi watano raia wa China kusoma Lugha ya Kiswahili katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam pamoja na kufadhili wanafunzi watano raia wa Oman na 10 raia wa Poland kusoma katika Vyuo Vikuu vya hapa nchini kulingana na mikataba. Aidha, itaratibu nafasi takribani 100 za ufadhilli wa masomo kutoka nchi rafiki na mashirika mbalimbali Afrika na nje ya Bara la Afrika kwa wanafunzi wa elimu ya juu.
- 115.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaboresha utoaji wa elimu kwa umma na huduma kwa wateja kupitia programu za uhamasishaji, vyombo vya habari, uanzishaji wa kituo cha kisasa cha kupokea simu za wateja, pamoja na uratibu wa maonesho ya 18 ya Elimu ya Juu nchini ili kutoa elimu kwa umma kuhusu programu mbalimbali zitolewazo na taasisi za elimu ya juu.

- 116.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali kupitia Chuo cha Ushirika Moshi itatoa elimu ya ushirika ili kuchochea maendeleo ya jamii kwa kushirikiana na wadau, hususan Wizara ya Kilimo; Tume ya Maendeleo ya Ushirika; Shirika la Ukaguzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika; Shirikisho la Vyama vya Ushirika Tanzania; na Vyama vya Ushirika nchini na nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki.
- 117.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kuongeza ufanisi wa utendaji kazi kwa watumishi katika taasisi za Elimu ya Juu nchini, Serikali itaendelea kutoa ufadhili kwa Wanataaluma na Wataalam 1,197 wa elimu ya juu kati yao 1,147 watahuduria mafunzo ya muda mrefu na 50 watahuduria mafunzo ya muda mfupi.
- 118.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaendelea kuimarisha upatikanaji wa vifaa vya kufundishia na kujifunzia katika Taasisi za vyuo vikuu kwa kutekeleza yafuatayo:
- (i) itaongeza upatikanaji wa vifaa vya kujifunzia na kufundishia katika Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo kampasi ya Mizengo Pinda – Katavi na kuboresha mtandao wa mawasiliano katika chuo Kikuu cha Dodoma kwa kuongeza kipimo data (bandwidth) cha mtandao kutoka 622.08 Mbps hadi 933.12 Mpbs; na
  - (ii) itanunua vifaa vya kufundishia na kujifunzia kwa ajili ya wanafunzi 55 wenyewe mahitaji maalum katika Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Dar es Salaam kwa lengo la kuboresha mafunzo kwa wanafunzi wenyewe mahitaji maalumu.

119. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuimarisha miundombinu ya Taasisi za Vyuo Vikuu ili kuboresha mazingira ya kufundishia na kujifunzia kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itajenga kampasi 14 za vyuo vikuu katika mikoa ambayo haina kwa lengo la kuleta mageuzi ya kiuchumi;
- (ii) itaanza ujenzi wa jengo la ofisi ya Bodi ya Mikopo ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu pamoja na kuanza ujenzi wa ofisi za Tume ya Vyuo Vikuu katika jiji la Dodoma;
- (iii) itaendelea na ujenzi wa Maabara Kuu ya Kemia katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam ambayo itatumika kwa ajili ya utafiti na kutoa huduma za kupima sampuli za viwandani, na kuendelea na ujenzi wa jengo la Shule Kuu ya Uchumi katika chuo hicho;
- (iv) itajenga ukumbi wa mitihani na ukumbi wa mkutano katika kituo cha chuo Kikuu Huria cha Morogoro. Vilevile, itakarabati majengo ya ofisi Makao Makuu Kinondoni pamoja na kituo cha Shinyanga, Kinondoni, Mtwara, Dodoma, Singida, Kilimanjaro, Rukwa na kituo cha uratibu cha Mafia katika Chuo Kikuu Huria cha Tanzania;
- (v) itajenga majengo matano mapya katika kampasi ya Chuo cha Ardhi kampasi ya Mwanza ambayo ni: madarasa nane; vyumba vya studio vinne; ofisi za watumishi 90; bweni la wanafunzi lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 400; bwalo la chakula na nyumba ya watumishi yenye uwezo wa kuchukua familia 24;

- (vi) itajenga majengo manne mapya katika kampasi kuu ambayo ni: Maabara ya matumizi anuwai (Multipurpose Laboratory) inayojumuisha maabara saba; Jengo la Studio lenye vyumba 15; Jengo la Karakana (Multipurpose workshops building) lenye jumla ya karakana 10; na Jengo la Madarasa (Multipurpose classrooms) lenye vyumba vya madarasa 28 katika Chuo Kikuu Ardhi;
- (vii) itajenga jengo la upasuaji katika zahanati ya Kampasi Kuu Mzumbe kwa lengo la kusogezza huduma kwa wanachuo na jamii inayozunguka;
- (viii) itaanza ujenzi wa miundombinu katika Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo kama ifuatavyo: Ujenzi wa ofisi na majengo ya taaluma katika Hosteli ya kihonda kwa ajili ya Ndaki ya Sayansi ya Jamii na Insia; Ujenzi wa majengo mawili ya taaluma (Academic Blocks) yenyewe uwezo wa kuhudumia wanafunzi 3,500 katika kampasi ya Edward Moringe na Solomoni Mahlangu; Ujenzi wa maabara ya mafunzo ya anatomi ya mifugo; na Ujenzi wa vitalu nyumba 10 vya kupangisha kwa wahitimu. Aidha, itakamilisha hosteli mbili za wanafunzi katika kampasi ya Solomoni Mahlangu na Mizengo Pinda na kuendelea na ujenzi wa majengo ya Ndaki ya Uchumi na Mafunzo ya Biashara;
- (ix) itaanza ujenzi wa jengo la Midia anuai na Mahitaji Maalum (Multimedia and Special Needs Education Building) katika Chuo Kikuu kishiriki cha Elimu Mkwawa;

- (x) itaendelea na awamu ya kwanza ya ujenzi wa bweni lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 180 kwa lengo la kuongeza udahili wa wanafunzi katika Taasisi ya Afrika ya Sayansi na Teknolojia ya Nelson Mandela;
- (xi) itaendelea na upanuzi wa bweni la Dkt. John Pombe Joseph Magufuli kwa kujenga ghorofa mbili zenyenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 1,280 hivyo kuongeza idadi ya wanafunzi kufikia 5,120;
- (xii) itakarabati miundombinu katika Chuo Kikuu Ardhi kama ifuatavyo, madarasa 50, maabara mbili, mabweni wawili ya wanafunzi, ofisi 25 za watumishi, nyumba 16 za watumishi na miundombinu ya TEHAMA;
- (xiii) itajenga Maabara ya Anatomia ya kufundishia na kujifunzia kwa wanafunzi wa kozi za tiba na uuguzi katika Chuo Kikuu cha Dodoma pamoja na kujenga mabweni yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 260 kwa wakati mmoja katika Kituo cha Mafunzo cha Iringa. Vilevile, itakarabati ukumbi wa Chimwaga. Aidha, itachimba visima vya maji ili kuwezesha upatikanaji wa maji safi na salama wa uhakika katika mazingira ya chuo; na
- (xiv) itaendelea na ujenzi wa jengo la maktaba, jengo la kumbi za mihadhara na hosteli yenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 1,500 kwa wakati mmoja katika Chuo Kikuu cha Ushirika Moshi.

e. Kuimarisha Uwezo wa Nchi katika Utafiti, Matumizi ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu ili Kuchochaea Ujenzi wa Uchumi wa Viwanda

120. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kusimamia maendeleo ya utafiti na kuimarisha matumizi ya sayansi, teknolojia na ubunifu kuitia Taasisi zilizo chini ya wizara kwa lengo la kuleta maendeleo na kuboresha ustawi wa jamii. Katika kufikia azma hiyo, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itafanya utafiti katika maeneo 177 ya elimu, sayansi na teknolojia, lugha, kilimo, biashara, uvuvi, mifugo, tiba, haki za binadamu, maendeleo ya watu na mawasiliano, maliasili, watu wenye mahitaji maalum, kilimo na chakula, uongozi na biashara kwa lengo la kuongeza maarifa na kutatua changamoto mbalimbali katika jamii. Aidha, itaandaa machapisho 1,806 kwa lengo la kueneza matokeo ya utafiti kwa jamii;
- (ii) itafanya utafiti wa taarifa za ajira kuitia Baraza la Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi – NACTVET ili kubaini mahitaji halisi ya soko la ajira na kupata taarifa zitakazowezesha kuboresha mitaala na kushauri wadau wa Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi nchini kuhusu soko la ajira;
- (iii) itaendelea kugharimia wanafunzi na wanataaluma kwa ajili ya utafiti na ubunifu wa miradi 42 ili kuendeleza na kuzalisha ubunifu katika maeneo mbalimbali kwenda katika hatua ya atamizi;
- (iv) itafanya upembuzi yakinifu kwa ajili ya kusimika kinu cha utafiti cha kinyuklia (Research Reactor) kwa lengo la

kuboresha sekta mbalimbali ikiwemo afya, kilimo, viwanda na elimu; na

- (v) itanunua vifaa na kuboresha maabara 10 za utafiti katika taasisi za Utafiti na Maendeleo kwa lengo la kuimarisha mazingira ya utafiti na ubunifu nchini.

121. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuwatambua wabunifu, kuwaendeleza na kubiasharisha ubunifu wao pamoja na kuendeleza miradi mbalimbali ya ubunifu kwa lengo la kukuza utaalamu asilia kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itaanzisha mikataba mipyä mitano ya ushirikiano na taasisi na mashirika ya maendeleo ya ndani na nje ya nchi itakayoleta tija kwenye nyanja za ubunifu, utafiti na taaluma katika Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam;
- (ii) itaendeleza teknolojia zinazozalishwa na wabunifu nchini kupitia majukwaa mbalimbali yaliyopo kama vile kumbi za ubunifu na mashindano ya kitaifa ya ubunifu; na
- (iii) itaweka mazingira wezeshi kwa kuboresha mifumo ya TEHAMA inayozunganisha taasisi za utafiti pamoja na mifumo ya uratibu wa utafiti na ubunifu ili kubiasharisha bidhaa zinazozalishwa na wabunifu na kuziendeleza.

122. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendelea kuchangia utunzaji wa mazingira na kuongeza matumizi ya nishati mbadala nchini, Serikali kupitia Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam itaanzisha kituo cha umahiri kitakacho tekeleza kazi za ujasiriamali, ubunifu, na uhawilishaji wa Teknolojia kwa kubiasharisha ubunifu ikiwemo kubadilisha magari yanayotumia mafuta ya petroli kutumia gesi asilia na bajaji zinazotumia mafuta ya

petroli kutumia umeme. Vilevile, itaanzisha programu ya Teknolojia ya Anga ya Juu kwa ajili ya kuandaa wataalamu wa teknolojia ya *Satellite*.

- 123.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha huduma za jamii na kutatua changamoto mbalimbali, Serikali kupitia vyuo vikuu pamoja na taasisi za sayansi na teknolojia itaendelea kutoa huduma ya ushauri wa kitaalamu katika nyanja ya elimu, sayansi, sayansi jamii, mazingira, kilimo na chakula, nishati, TEHAMA, uongozi na biashara, utalii, maliasili, haki za binadamu, maendeleo ya watu na mawasiliano; huduma nyingine ni katika maeneo ya uimara wa udongo, kokoto na lami, ubora wa maji, usanifu na usimamizi wa miradi ya ujenzi kwa walengwa mbalimbali.
- 124.** ***Mheshimiwa Spika***, Serikali kupitia Taasisi za Teknolojia itaendelea kuzalisha wataalamu wenyewe ujuzi unaohitajika kwa ajili ya uendelezaji wa miradi (Project Sustainability) ya kimkakati ya Taifa ikiwemo ujenzi wa reli ya kissasa (SGR), Uzalishaji wa umeme katika Bwawa la Mwalimu Nyerere (Hydro - Electric Power Project) na usafirishaji wa mafuta katika bomba (EA Crude Oil pipeline project).
- 125.** ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha matumizi salama ya mionzi ya nyuklia nchini, Serikali kupitia Tume ya Nguvu za Atomiki itatekeleza yafuatayo:
- (i) itaendelea kudhibiti matumizi ya mionzi nchini kwa kukagua vituo 900 vyenye vyanzo vyta mionzi ili kuhakikisha usalama wa wagonjwa, wafanyakazi na jamii. Aidha, itapima na kudhibiti viwango vyta mionzi kwa wafanyakazi 2,110 wanaofanya kazi kwenye

mazingira yenye vyanzo vya mionzi. Vilevile, itafuatilia hali ya usalama wa hewa katika anga kupitia vituo 1,045. Aidha, itasimamia kituo maalumu cha kupima hewa katika anga kwa lengo la kudhibiti uchafuzi unaotokana na mionzi;

- (ii) itaendelea na utekelezaji wa mradi wa *Multipurpose Irradiator* ili kuleta ufanisi katika uhifadhi wa mazao ya kilimo ikiwemo vyakula vinavyoharibika kirahisi, vifaa tiba na vya viwandani. Aidha, itaanisha mradi wa kituo cha uboreshaji wa mbegu za mazao ya kilimo (Plant Breeding Facility) kwa kutumia teknolojia ya nyuklia ili mbegu ziwe na uwezo wa kustahimili ukame, magonjwa na kutoshambuliwa na wadudu;
- (iii) itaendelea kukusanya na kusafirisha mabaki ya vyanzo vya mionzi yasiyotumika na kuyahifadhi katika kituo maalumu cha mabaki ya mionzi (Central Radioactive Waste Management Facility- CRWMF); pamoja na kuendelea na ujenzi wa maabara za kanda katika mkoa wa Dar es Salaam, Mbeya na Zanzibar kwa lengo la kusogeza huduma za udhibiti wa mionzi na teknolojia ya nyuklia kwa wananchi;
- (iv) itakamilisha mchakato wa uanzishaji wa chuo cha mafunzo ya ulinzi na usalama wa kinyuklia (Tanzania Atomic Energy College) ili kuongeza wataalamu wa kinga na usalama wa mionzi pamoja na wataalamu wa kutengeneza vifaa vinavyotumia teknolojia ya mionzi hospitalini, viwandani, barabarani pamoja na sekta mbalimbali ikiwemo ujenzi na madini; na

- (v) itaendelea na utekelezaji wa mradi wa kituo cha utafiti cha tiba za saratani (Oncology Research Centre) ili kuleta tija na ufanisi katika kukabiliana na tatizo la saratani nchini kwa kuongeza uwezo wa utafiti na uchunguzi kwa kutumia teknolojia ya nyuklia.

F. TUME YA TAIFA YA UNESCO (FUNGU 18)

126. *Mheshimiwa Spika*, Serikali kupitia Tume ya Taifa ya UNESCO, itaendelea kuratibu, kuhamasisha na kusimamia utekelezaji wa mikataba na makubaliano ya kimataifa kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) kufuatilia na kutathmini utekelezaji wa mikataba 10 ya Kimataifa ya UNESCO ambayo Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imeridhia ili kuleta ufanisi katika utekelezaji wa mikataba hiyo;
- (ii) kutoa elimu kwa Taasisi na Mamlaka za Serikali kuhusu Mkataba wa 2001 wa Urithi wa Chini ya Bahari (Underwater Heritage) ambao Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ipo mbioni kuuridhia; na
- (iii) kufuatilia na kutathmini maeneo mapya ya urithi yaliyopendekezwa na wadau ili kuongeza maeneo zaidi ya urithi wa dunia nchini yanayotambuliwa na UNESCO kwa lengo la kuongeza vivutio vya utalii.

G. SHUKRANI

- 127.** ***Mheshimiwa Spika***, natumia fursa hii kumshukuru Mheshimiwa QS Omary Juma Kipanga (Mb), Naibu Waziri wa Elimu, Sayansi na Teknolojia kwa ushirikiano anaonipatia katika kutekeleza majukumu yangu na kufikia malengo ya wizara. Aidha, napenda kumshukuru Katibu Mkuu Profesa Carolyne Ignatius Nombo, Naibu Makatibu Wakuu, Profesa James Epiphan Mdoe na Dkt. Franklin Jasson Rwezimula kwa kunipa ushirikiano. Vilevile, bila kuwasahau Kamishna wa Elimu, Wakurugenzi, Wakuu wa Taasisi na watumishi wote kwa kusimamia utekelezaji wa majukumu ya Wizara na kuwezesha kuandaliwa kwa hotuba hii.
- 128.** ***Mheshimiwa Spika***, napenda kuwashukuru pia Viongozi wa Vyama vya Wafanyakazi, watumishi wa Wizara na Taasisi zake, Walimu, Wanafunzi, na Wadau wote wa Elimu kwa ushirikiano wao katika utekelezaji wa majukumu yangu. Aidha, napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa Wamiliki na Mameneja wa Shule, Vuyo na Taasisi binafsi ambao wamekuwa wakishirikiana na Serikali katika kutoa huduma ya elimu nchini.
- 129.** ***Mheshimiwa Spika***, nawashukuru vilevile Washirika wa Maendeleo na Wadau wote wa Elimu ambao wamechangia kufanikisha utekelezaji wa Mipango na Miradi ya Elimu, Sayansi na Teknolojia. Naomba kuwatambua baadhi yao kama ifuatavyo: Serikali za: Misri, Msumbiji, Morocco, Namibia, Tunisia, Mauritius, Comoro, Ethiopia, Zimbabwe, Algeria, Afrika Kusini, Malawi, Umoja wa Falme za Kiarabu, Austria, Brazil, Canada, China, Cuba, Finland, Hungary, India, Indonesia, Italia, Israel, Japan, Korea ya Kusini, Marekani, Malaysia, Netherland, New Zealand, Norway, Palestina, Romania, Saudi Arabia,

Sweden, Thailand, Ufaransa, Urusi, Uswisi, Uingereza, Uholanzi, Ujerumanî na Venezuela. Aidha, natambua pia mchango wa Jumuiya ya Afrika Mashariki na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika.

- 130. *Mheshimiwa Spika*,** napenda pia kushukuru Mashirika ya Kitaifa na Kimataifa yaliyochangia kufanikisha miradi na programu za Elimu, Sayansi na Teknolojia ambayo ni pamoja na: *Swedish International Development Agency (SIDA)*, Umoja wa Nchi za Ulaya, *Foreign, Commonwealth and Development Office (FCDO)*, Benki ya Maendeleo ya Afrika, Jumuiya ya Madola, *Global Partnership in Education (GPE)*, *United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF)*, *United Nations Development Programme (UNDP)*, *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)*, *United States Agency for International Development (USAID)*, Benki ya Dunia, *Inter University Council for East Africa (IUCEA)*, *Human Development Innovation Fund (HDIF)*, *Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD)*, *British Council*, *Campaign for Female Education (CAMFED)*, *Commonwealth Secretariat*, *Aga Khan Education Services*, *Japan International Cooperation Agency (JICA)*, Karibu Tanzania Organization (KTO), *Korea International Cooperation Agency (KOICA)*, *Water Aid*, *Plan International*, *Tanzania Education Network/Mtandao wa Elimu Tanzania (TEN/MET)*, *Mo Foundation*, Baraza Kuu la Waislam Tanzania (BAKWATA) na *Christian Social Services Commission (CSSC)*.

H. MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2023/24

131. **Mheshimiwa Spika**, ili kuwezesha utekelezaji wa malengo kwa mwaka wa fedha 2023/24, Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia (Fungu 46) inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Shilingi 1,675,753,327,000.00** kwa mchanganuo ufuatao:
- (i) **Shilingi 537,880,762,000.00** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida ya Wizara ambapo **Shilingi 500,957,569,000.00** ni kwa ajili ya Mishahara na **Shilingi 36,923,193,000.00** ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo; na
- (ii) **Shilingi 1,137,872,565,000.00** zinaombwa kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo ambapo **Shilingi 979,083,678,000.00** ni fedha za ndani na **Shilingi 158,788,887,000.00** fedha kutoka kwa Washirika wa Maendeleo.
132. **Mheshimiwa Spika**, Tume ya Taifa ya UNESCO (Fungu 18) inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Shilingi 2,733,888,000.00** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida (Mishahara ni **Shilingi 1,124,980,000.00** na Matumizi Mengineyo ni **Shilingi 1,608,908,000.00**).
133. **Mheshimiwa Spika**, kwa heshima kubwa naomba sasa Bunge lako tukufu likubali kupokea, kujadili na kuitisha Makadirio ya Bajeti ya Fungu 46 na Fungu 18 yenye jumla ya **Shilingi 1,678,487,215,000.00**.
134. **Mheshimiwa Spika**, napenda kuhitimisha kwa kutoa shukrani zangu za dhati kwako wewe na Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza.

- 135.** *Mheshimiwa Spika*, Hotuba hii inapatikana katika tovuti ya Wizara <http://www.moe.go.tz>.
- 136.** *Mheshimiwa Spika*, naomba kutoa hoja.

Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Dkt. Philip Isidor Mpango akitunuku Shahada wahitimu wa Shahada za Umdatari wahitimu wa Chuo Kikuu cha MUHAS.

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Kassim Majaliwa Majaliwa akitunuka kishkwambi kwa mmoja wa walimu walioshiriki hafla ya uzinduzi wa ugawaji vishkwambi kwa walimu nchini.

Mmoja wa wanafunzi wa Ufundini akiwa kwenye mafunzo kwa vitendo.

Upatikanaji wa vifaa saidizi na vya kujifunzia kwa wanafunzi wenyewe mahitaji maalumu

Majengo ya Chuo kipywa cha Ufundis Dodoma

Moja ya darasa la Elimu ya Awali liliojengwa na Wizara ya Elimu,
Sayansi na Teknolojia kuititia Mradi wa LANES